

ביקורת אמנות

אורי ליפשיץ, צייר גדול ואישיות ידועה לשמחה, זקוק לתערוכת ענק שתיישב את הסתירות באישיותו

התערוכה של אורי ליפשיץ המוצגת עתה בגלריה גורדון בתל אביב מציגה בעיקר עבודות מוקדמות מנומסות של אמן שאיננו מוכר בין מאפייניו המרכזיים. זה לא מספק, ולא באשמת הגלריה. דמותו ומפעלו הציורי רבי הסתירות של האמן זקוקים לתערוכה יסודית

גליה יאהב

01 בינואר 2016

בשנת 1986 טבע האמן אורי ליפשיץ את המושג "סכיזופרניה אזרחית", להבדיל מהמחלה הקלינית. "לקחתי ועשיתי את ה'סכיזופרניה'", הוא סיפר בראיון עם שיה יריב, "מצב של אדם שנמצא בין הנתונים הטבעיים שלו לבין דברים שנכפים עליו. רובה של העבודה בעולם היא עבודה שנכפית על בן אדם. הוא לא אוהב את העבודה הזאת. כל חייו הוא נמצא במצב של סכיזופרניה. לא סכיזופרניה קלינית. סכיזופרניה אזרחית לגמרי".

"סכיזופרניה" היא הכותרת שהעניק לסדרת ציורים שיצר ב-1966, גואש וקולאז' על נייר, ובאמצעותם ניסה להסביר את המושג. כעת מוצגים חמישה מציורי הסדרה בתערוכה בגלריה גורדון, הממונה על עזבונו של האמן, לצד רישומים מסדרת "אבירים" (1966), "הסעודה האחרונה" (1977), "מיסטר רבינוביץ" (1971) ועוד. בשבוע שעבר ננעלה גם התערוכה "אורי ליפשיץ, זהות, כאב ושלטון", שהציגה בגלריה של בצלאל בתל אביב מפסליו לצד עבודות של סטודנטים מהמחלקה לעיצוב קרמי וזכוכית. גם תערוכה גדולה במוזיאון הרצליה מתוכננת לאמצע השנה, באוצרות איה לוריא ואורי דרומר. כל זה אינו מקרה, אלא פרי מאמץ מתמשך לשמר את זכרו ולערוך לו רהביליטציה.

ליפשיץ התייחס ל"סכיזופרניה אזרחית" כאל צורה של מחאה של היחיד נגד החברה והממסד, אבל לאו דווקא כזו שמנוסחת או נאמרת במפורש, אלא זו שמיושמת בפועל. באמנות, בהתנהגות, באורח החיים, בפרקטיקות שונות של התרסה ובוז, זו בעצם צורה של נון־קונפורמיזם. כבר ב-1964 הציג את התחריט "סכיזופרן על אסלה". וב-1967 הציג את סדרת "סכיזופרניה" במלואה בגלריה גורדון, בניו יורק ובמוזיאון לאמנות באמסטרדם. האנשים המצוירים בסדרה היו בדרך כלל מפורקים לאיברים, פעורי פה, צועקים ושואגים בדממת הציור, אולי מקיאים.

אז כתב עליה מבקר האמנות יואב בר־אל: "אף שאין לחפש כאן תיאור קליני של סכיזופרנים, יש בכל זאת משהו משותף לסכיזופרנים של ליפשיץ ולאלה של הרפואה: הציורים עוסקים בדמות אדם בעל עולם פנימי אינטנסיבי ומיוחד ביותר. זהו אדם המכוון כל־כולו פנימה לעבר תחושות גופו, וחי בעולם הזיות ואירועים המופקים מתוכו". ואילו גדעון עפרת מתאר בספרו המקיף על האמן מ-2011 את הזיקה התרבותית למושג בסביבתו הקרובה של ליפשיץ. אולי היו אלה השפעות של תפישות המחברות בין שיגעון, מחשבות שווא והזיות לבין ליבוי ותגבור החיוניות של היצירה, אולי אף זיהוי בין שיגעון ומחלה לבין אמירת אמת, כל זאת בהשפעת דמותו של ואן־גוך כצייר־קורבן, שתערוכה מיצירותיו הוצגה בביתן הלנה רובינשטיין ב-1963. אולי היתה זו השפעה של תקליט הג'ז "סכיזופרניה" שהוציא ג'ין שורטר באותה שנה; אולי האשפוז של יונה וולך ב-1964, או כתבי פרויד שתורגמו לעברית החל ב-1966.

לדעת עפרת, המשווה את "סכיזופרניה" לציוריו של פרנסיס בייקון, הסדרה היא "ביטוי של אותנטיות קיצונית כנגד עולם לא אותנטי הכופה על הסובייקטים אובדן אותנטיות. ציורי סדרת 'סכיזופרניה' היו מחאה נגד קיום שבו האדם מתרוקן מאנושיותו". את ליפשיץ עפרת מתאר כמי שיצר באמצעות המושג מניפסט של אותנטיות אינטנסיבית הניצבת אל מול תודעת ההמון. "לא ציירתי אדם מסוים. ציירתי את

החברה עצמה, בכל הצורות שלה. חייתי בהרגשה הומניסטית של התקוממות", אמר ליפשיץ עצמו על הסדרה.

לעומת זאת, "מיסטר רבינוביץ" (גואש, הדפס, פסטל, עיפרון וקולאז' על נייר, תחילת שנות השבעים) הוא נציג מובהק של "אנשי בסדר", מגלם הסטריאוטיפ הזעיר-בורגני, דמותו מנוגדת לזו של האמן המורד. האם הוא נציג הגמוניה אשכנזית, אנטי-גיבור של המודרניזם המקומי בסיקסטיז, מתעשר חדש אחרי מלחמה, בעל רוע בנאלי (כלומר ביורוקרטי, כזה שבכוחו לאשפז סכיזופרנים)? מיסטר רבינוביץ הוא כל אלה. "הוא הבינוניות סימן קריאה, השגרה סימן קריאה, הצייתנות הרדומה, חוסר הערנות. וככה הוא נראה... לרוב חסר פנים, כובע, חליפה, גב רבוע", תיאר אותו האמן.

היצירה מתוך הסדרה "מיסטר רבינוביץ" המוצגת בתערוכה היא פורמט המחולק לשתיים — חלק עליון לבן, דמות מצולמת נראית בו מגבה, במגבעת וחליפה אפורות, ידיים מאחורי הגב וטקסט מרחף: "לומר לרופא: לא רע! (לא לשכוח)". בחלק התחתון מהומה אדריכלית בפסטל לבן על גבי שחור, המצטייר כלא־מודע שורץ אימה או כליבידו המודחק של הפקיד האפור. "הוא מתאים ל-70 אחוז מהאוכלוסייה", אמר ליפשיץ על מיסטר רבינוביץ, "לכל אלה שהקימו את קופת חולים, תנובה, המשביר המרכזי, ביטוח לאומי וביטוח חיים צמוד. הוא מתאים גם לכל אלה שכותבים מכתבים למערכת, משלמים מסים, חוסכים בתוכניות החיסכון של הבנקים, ומאמינים שבגלל זה הם אזרחים טובים".

מתוך התערוכה: אורי ליפשיץ, "הסעודה האחרונה", 1977 צילום: אביתר הרשטיק

אף על פי שהיא כוללת כמה יצירות אניגמטיות ובעלות עוצמה, יש בתערוכה הנוכחית בעיקר עבודות מוקדמות מנומסות של אמן שאי־נימוס היה בין מאפייניו המרכזיים. במובן זה היא לא מספקת, ולא באשמתה. ליפשיץ אינו יכול להיות מיוצג כיום באופן ישר ומלא בתערוכה גלריסטית קטנה, נחוצה תערוכה מוזיאלית מחקרית ונועזת, שתכלול גם את היצירות הבוטות והשנויות במחלוקת ותבהיר את גודל הכריזמה, הספקטרום הנושאי, הסתירות הפנימיות וההרפתקנות

האקספרסיבית שלו. שתפענח את קוד "הדחלילים" שיצר במונחים עכשוויים, שתכלול את הסדרות המרכזיות שלו, בהן "אבנים ודגלים" שצוירה בעקבות תצלומי זיו קורן בתקופת האינתיפאדה השנייה, למשל, ותתמודד גם עם משנתו הפוליטית המטולאת, כפי שבאה לידי ביטוי ביצירותיו השונות ("כפר קאסם" מ-1965 לצד דיוקן עומרי שרון כירוי מגבו מ-2007, למשל, או סדרת "המיקרופונים", של מנהיגי ימין נואמים, מ-1988—1990, לצד דיוקנאות מרגלית הרשפי מ-1995).

והנה הדילמה לגבי מקרה ליפשיץ באמנות הישראלית. מצד אחד, אין עוררין על כך שהיה רשם מעולה וגם דמות יוצאת דופן, שהלך בדרך משלו, שיש בו משום שיעור על התנהלות עצמאית ולא חנפנית, שמקומו טרם הוכר והוגדר כראוי בהיסטוריה המקומית, ושיש צידוק, אפילו הכרח, לאזכר גם את החריגים, את אלה שחיפשו איך לחמוק מהזרם המרכזי, להתהלך במסלולים צדדיים, שוליים, הופכיים למתק השפתיים של המיינסטרים.

מצד שני, בבדיקה ולו שטחית של מהות החריגות קשה שלא להירתע. ליפשיץ היה שוביניסט, אוטודידקט שהטיף בפסקנות לעמדות אנטי אינטלקטואליות, הוא בנה תיאוריה מופרכת על מידת אחריותו של יגאל עמיר לרצח רבין, ובכל קריאה קצרה של הגיגיו הפאשיסטיים אי אפשר להימנע מסלידה (למשל על אודות "האנשים המיותרים", או על העקרונות שבהומוסקסואליות, הצורך להיפטר מעוברים "פגומים" ולבטל תמיכה ממשלתית בנכים, אסירים ושאר חלשים, ההמלצה להרוג חמש מאות ערבים "מיד בהתחלה" של התקוממות, כדי לחסוך הרג גדול יותר לאורך זמן רב יותר, ועוד). בשל אמירות כגון אלה כינתה אותו העיתונאית הדה בושס "גלוח ראש ישראלי". אוהדיו ומוקיריו ניסו לא אחת לצייר את שדה האמנות הישראלי כצבוע ומתחסד, שהדיר את ליפשיץ על לא עוול בכפו. זה לא מדויק — קשה באמת להגן על האמירות שטרח להשמיע, ואין סיבה לצעף אותן או להרעיף עליהן לגיטימיות. כמו במלל שהשפיע, גם מבחינה אמנותית יצר, לצד עבודות מרגשות, הרבה מאוד סדרות שבלוניות, חוזרות על עצמן, אנכרוניסטיות ומנייריסטיות. ליפשיץ היה פרא עתיר סתירות, קצתן מעניינות.

בדיוק משום כך דרושה למקרה־ליפשיץ סמכות אוצרותית, שתנפה את הפלקטיוות, את המסרים הפשטניים, ההתרסה החד ממדית, השמאלץ ושכבות הטרחנות, ותזקק את רגעי החסד של רישום אקספרסיוניסטי כריזמטי וחריף, של זעקה קיומית תקפה. כך נוכל לאמוד את ערכו ההיסטורי בתרבות שנות השישים והשבעים ואת הממד הייחודי שלו באמנות הישראלית, את המקום והרגע המסוימים שלו.

מפעלו הציורי זקוק לתערוכה מחקרית יסודית, אוהדת ונטולת חמלה והתנחמדות, שתכיר בגדולתו ובחולשותיו. גם לנו מגיע סיפור מאוחר שכזה, לא על מנת לפשר סוף־סוף בין הצדדים של דמותו ושל יצירתו. להפך — על מנת לסכסך את אלה ולקבל ממד שאינו עיתונאי־סנסציוני לגביו. מפני שהיה רשם אקספרסיוניסט מחונן לזמנו, ומפני שגם עלינו לקבל סיפור בעל רוח של שניות בקורותינו, להבדיל מעוד ועוד גרסאות מצוחצחות ונקיות מרבב של קורות ממלכתיות רשמיות או הדרה מלאה, גם היא מטעמי היגיינה ציבורית. נראה שמגיעה לו ולנו בחינה אוצרותית מהסוג שעפרת היטיב לאתר ביצירתו עצמה: "טיפול אגרסיבי הממזג חוצפה וקלון". לא חייבים לספח אותו לקאנון, אבל בהחלט אפשר להכיר בו כספרות חיצונית. יש לקוות שהתערוכה במוזיאון הרצליה תהיה כזאת.

**אורי ליפשיץ, עבודות נייר נדירות, גלריה גורדון 2, נתן החכם 4
תל אביב, שעות פעילות: ב'ד' 11:00-14:00, ה' 11:00-19:00,
ו' 10:00-14:00, שבת 10:00-13:00. נעילה: 20.1.16**

לחצו לקבלת עדכונים בנושא:

+ אמנות

ראיון השער נשים במלחמה סיפורים אישיים חדר משלך יחסים

שף סטייל משפחה בריאות היריון ולידה גיל המעבר

בריאה עלייך תיירות ארכיון שערי לאשה עשו מנוי ללאשה

דורית ליפשיץ: "מאז שהכרתי את אורי שכחתי את כל מי שהייתי"

דורית פגשה את הצייר אורי ליפשיץ כשהייתה בת 22. הוא היה בן 44, גרוש פעמיים ואבא לשישה. מאז הם לא נפרדו. 12 שנה אחרי מותו יזמה תערוכה חדשה בסטודיו המקורי שלו, ועכשיו היא מספרת למה היא שמחה שיש להם רק ילד אחד משותף

אורית מרלין-רוזנצוייג פורסם: 01.10.23, 08:00

כ" ים הייתי מחליפה את העבודות של אורי על הקירות, והוא היה נטרף מזה". דורית ליפשיץ (צילום: אביגיל עוזי)

נושאים קשורים תערוכה אמנות ציור

בחודש האחרון לחייו, מאי 2011, ביקש אורי ליפשיץ מאשתו דורית להשאיר את הסטודיו שלו פתוח לתערוכות שיציגו את עבודותיו ועבודות של אמנים אחרים. היא הסכימה, אבל לאחר מותו התקשתה להיכנס לסטודיו בלי להרגיש ריקנות עצומה בין אלפי העבודות, הציורים והפסלים שהותיר. שנים רבות לקח לה לממש את צוואתו. אמנם במלאת חמש שנים למותו הוצגה רטרוספקטיבה שלו במוזיאון הרצליה, אבל רק בשנה וחצי האחרונות הסטודיו שלו ברחוב אברבנאל בתל-אביב שוקק. שלוש תערוכות שלו הוצגו במקום, והחודש נפתחת שם התערוכה "שנות השישים הארוכות".

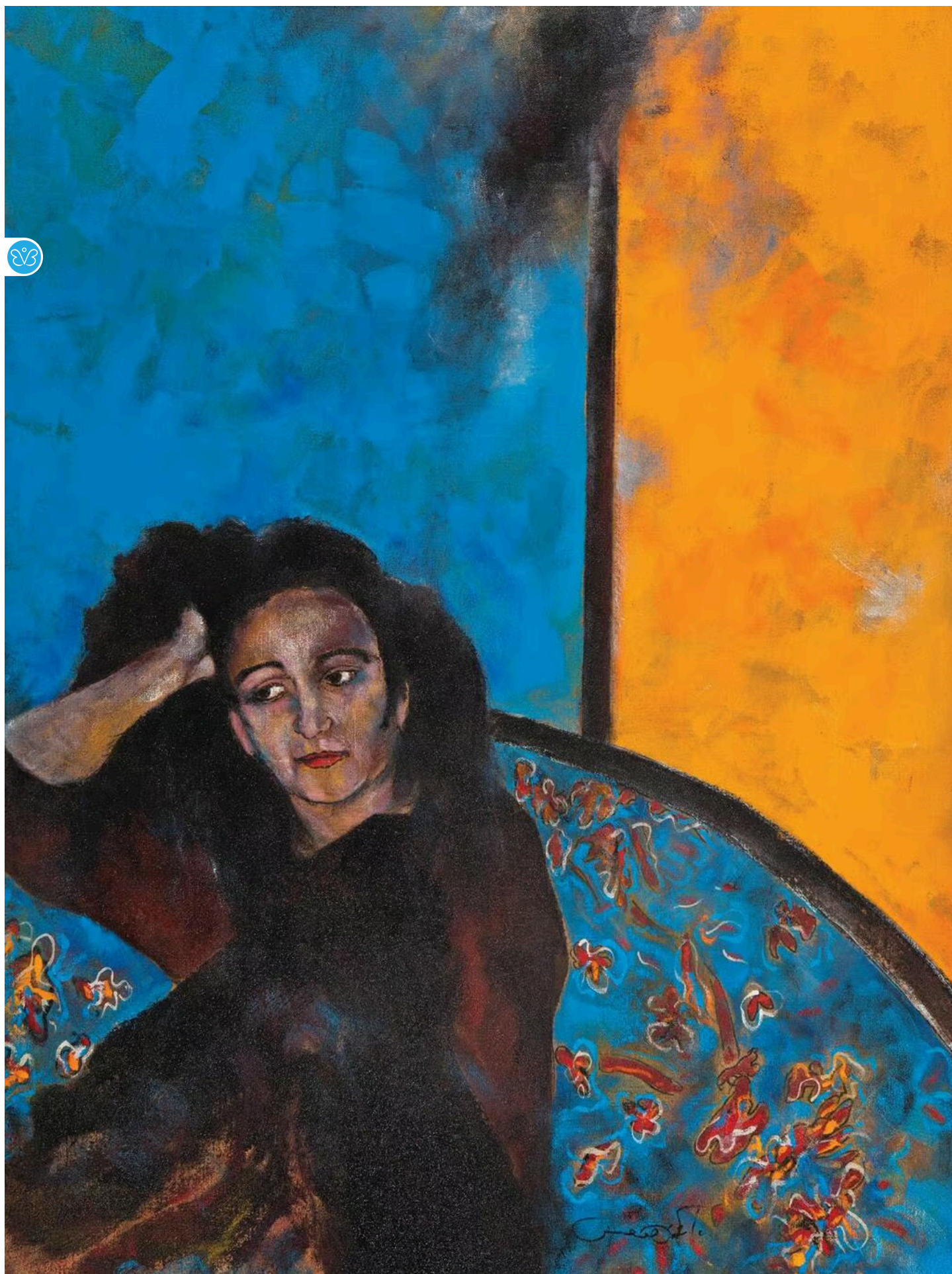
"בשנתיים לאחר מותו הלכנו על קצות האצבעות פה בבניין", היא אומרת, "היינו מעורבים רגשית, נדב (בנם המשותף) ואני. להסתובב פה בלי הנוכחות של אורי, בתוך מבנה שהוא סוג של בית, היה קשה. לא הצלחתי לפתוח את המקום וגם לעכל ולהבין שהוא איננו. היינו צריכים כוח לעמוד זקופים. זה לא שלא היו לנו כלים, אבל היינו צריכים להתמודד עם ה'אין אורי יותר'. ואז פרצה מגפת הקורונה והבנתי שאין שום ודאות. העולם משתנה, וגם הדרכים לראות אמנות הן אחרות. כבר לא צריך להציג רק בגלריות ובמוזיאונים. זה נתן לנו זרז לשנות פה את הסדר ולפתוח את החלל".

וכשהתחלת לנבור בחומרים הישנים והישנים יותר, מה גילית?

"הכרתי את רוב הציורים שיש פה בסטודיו, גם אלה שנעשו טרם זמני, למרות שאני לא מאמינה שהיה כזה זמן (מחייכת), ובכל זאת, להיפגש עם העבודות שבהן הוא צייר את הילדים שלו ואותי, זה היה בומבה. בוקס בבטן".

קבענו לסרט, נשארו במלון

הסטודיו של ליפשיץ, שאותו רכש ב־1998, הוא מבנה תעשייתי ככל המבנים ברחוב, כמעט אפשר לפספס אותו. כשנכנסים מתגלה קסם בן שלוש קומות: קומת מחסן לפסלים, קומת ארכיון שבה שלל חומרים על האמן ואינספור ציורים על נייר בתוך מגירות. הקומה העליונה כוללת סטודיו גדול ומולו דירה שבה מתגוררים היום בנו הצעיר נדב עם אשתו ושני ילדיו.

"הוא היה עבורי יותר ממה שאני הייתי עבורי". פורטרט של דורית שצייר אורי (צילום: אלעד שגיא)

סוגרים ביטוח לרכב? עד 4 חודשים מתנה במקיף

ריבית שוברת שוק בשוק הנדל"ן: פריים מינוס 3% על כל הפרויקטים של גיא ודורון לוי

רק אחרי שמקבלים את הדירה מתחילים להחזיר משכנתא: השיטה הפורטוגלית שמשגעת ישראלים

ליפשיץ היה אחד האמנים הבולטים בישראל. הוא גדל בקיבוץ גבעת השלושה ושירת בצנחנים תחת פיקודו של אריאל שרון. אחרי שנפצע ושחרר חזר לקיבוץ, החל לצייר, ובסוף שנות ה-60 עבר לתל-אביב. מאשתו הראשונה, אביבה, נולדו לו שלושה ילדים. לאחר גירושיהם פגש את עדה, אשתו השנייה, הקים איתה בית ביפו ונולדו להם שלושה ילדים. את דורית (היום בת 65) הכיר כשהיה בן 44, ומנישואיהם נולד בנם נדב, היום בן 36, אמן שגם מנהל את העיזבון של אביו ונמצא איתנו בחלק מהריאיון.

דורית ואורי נפגשו בירושלים, שם היא גדלה במשפחה ותיקה בעיר, שומרת מסורת, חמה ומלוכדת, אחת מארבעה ילדים. זמן קצר אחרי שהשתחררה מהצבא אביה, קבלן מצליח, נפטר. בגיל 22 היא קפצה לבקר חברה טובה שהאחים שלה היו בעלים של מסעדת "לה בל", שהיה מקום מפגש של אנשי תקשורת מקומית וזרה. "היו מגישים שם את הוויסקי הכי טוב ואת הסטייקים הכי טובים", היא נזכרת. "יום אחד הגיע איש במעיל פרווה ארוך, זה היה יום חורפי וגשום, 8 בפברואר 1980. הוא הגיע לירושלים כדי לעבוד בשקט, ישן במלון דיפלומט ובא לאכול במסעדה. כשהוא נכנס, כולם ראו אותו. אני לא ידעתי מיהו, שיחקתי עם חברה דמקה, ואורי שאל אם אני יודעת לשחק שש בש. אמרתי שאני לא יודעת וזה הצחיק אותו. הוא אמר, 'אוקיי אז נשחק דמקה'. ניצחתי אותו ומאז לא נפרדנו. הוא היה מבוגר ממני ב-22 שנה, ואמר לי שבשבוע הבא הוא מגיע לירושלים ושנלך לראות סרט בהצגה יומית ביחד. אמרתי 'בטח' בלי להתכוון, ואמרתי לחברה שלי, 'אם האיש הזה יחפש אותי, תגידי שאני איננה'."

חברים תמיד צחקו עליי, שאם הייתה לאורי תערוכה, הייתי אומרת להם, 'אני לא יכולה להיפגש כרגע כי בשבוע הבא יש לי תערוכה'"

ובכל זאת נפגשת איתו.

"קבענו ב'לה בל' והוא אמר לי 'בואי איתי', הזמין מונית למלון דיפלומט שבו השתכן וצייר, ולקח אותי לחדר שבו הוא עבד. ראיתי את העבודות והצבעים ולא הלכנו לסרט. כולם אמרו לי, 'היה ברור שהוא לא ייקח אותך לסרט'. עוד

לא הבנתי עם מי אני נמצאת, אבל הייתה בינינו כימיה בלתי מוסברת ומאותו יום שכחתי את כל מה שהיה קודם ואת כל מי שהייתי.

"הדייט הראשון שלנו בחוץ, עם אנשים, היה אצל משפחת רבין בשבת אחר הצהריים. לא רציתי ללכת, כי זה מבהיל. הייתי ילדה. אבל הוא הוזמן לפייב אוקלוק טי ואמר, 'אין כזה דבר, אל תחשבי שאת הולכת למשפחת רבין, אלא שאת הולכת איתי'. והלכתי. כולם זכרו איך אורי הגיע עם ילדה צעירה. אותי לא עניין כל המסביב, אני התעסקתי באורי. בזכות הכתף הרחבה שהוא נתן לי נכנסתי לכל המקומות האלה בגיל צעיר ובלי ניסיון בצורה בוגרת ויציבה".

אורי ליפשיץ. "הוא היה פרא אדם במובן הטוב" (צילום: דוד רובינגר)

נשאבת לבוהמה התל-אביבית.

"את הפגישות הראשונות שלי עם אורי ביליתי אצל אדם ברוך. הם היו חברים קרובים והייתי מסתובבת איתם, לא הבנתי למה מצלמים אותנו. אפילו פעם קיבלתי הצעה מפתה מאדם, לכתוב בעיתון על זוגיות, אבל אותי כל מה שעניין היה אורי. לא הייתי מוכנה לפספס דקה איתו.

"את יודעת כמה מרגש זה היה בשבילי, ילדה בת 22 מירושלים, לשבת בימי שישי בפרלמנט עם עמוס קינן, אדם ברוך ושייקה בן פורת?".

המשפחה לא ידעה

שלוש שנים הסתירה דורית ממשפחתה את הקשר עם האמן הפרוע. "הייתי נוסעת לתל-אביב, מבלה עם אורי וחוזרת בשתיים בלילה לישון בבית. כשהוא צייר אותי והבאתי את הציורים הביתה, הייתי אומרת שסתם, איזה צייר בשם אורי ליפשיץ צייר אותי. ואז, באחת הפעמים שאמרתי שאני הולכת לחברה, כי לא הייתי ילדה שמותר לה לישון מחוץ לבית וכאלה דברים, מישהו במשפחה הריח שאני לא דוברת אמת. הרגישו עליי, ריחפתי. אמא שלי (שנפטרה לפני שלוש שנים) שאלה אם אנחנו ביחד, והודיתי שאני עם אורי. היה לה קשה. כל אמא שהבת שלה מביאה הביתה גבר שמבוגר ממנה ב-22 שנה, גרוש פעמיים עם שישה ילדים, לא הייתה שמחה. ההתפרעויות שלו סוקרו ברכילות של 'העולם הזה' וכתבו שהוא עשה ככה ועשה ככה. אף הורה לא רוצה לתת את הילדה שלו לגבר הזה".

"האהבה שלנו הייתה טהורה" (צילום: אביגיל עוזי)

מתי אמך קיבלה אותו?

"אחרי שסיפרתי לה, הוא בא אליה לבקש את ידי. את מבינה, האיש הכי פרוע שיכול להיות, כן? הוא נכנס אליי הביתה, בית שיש בו המון תרבות, אבל

אחרת מהתרבות שהוא בא ממנה. הוא העריץ את התרבות הזו, בדיוק כמו שאני נפלתי לזרועותיו באהבה. בני המשפחה שלי התאהבו בו. הוא ישב מולם והיה דווקא די חצוף. הוא אמר: 'אנחנו לא נתחתן, אני לא מאמין ברבנות וחתונות, האמנות היא הדבר הכי חשוב לי, ואם ייוולד לנו בן אנחנו לא נעשה ברית מילה'."

ישר לפרצוף.

"את כל הדברים האלה הוא בא לומר לאמי כשהוא מבקש ממנה את ידי ויודע שבשבילה זה נורא ואיום (מחייכת). הרי בסוף אורי התחתן איתי ועשה ברית לילך, אבל זה היה אורי. הפציץ באמירות שלא התכוון בכלל לקיים. כמובן שאחרי שעה אצל אמא שלי התחיל איזה ניצוץ של קבלה. בחוכמתה היא ראתה שיש פה קשר אחר, והציעה שלפני שאני נכנסת להיריון שלפחות נתחתן אצל שולמית אלוני. זו כבר הייתה התקדמות. בהמשך הוא הפך לחלק מהבית, וכל האחיינים שלי אהבו אותו למרות שהוא ייצג דברים שהם לא האמינו בהם."

בסוף לא נישאתם אצל שולמית אלוני.

"לא הסכמתי, כי אז זה אומר לכתוב חוזה מה לי יש ומה לך יש. האהבה שלנו הייתה טהורה, לא רציתי ללכלך את זה. התחתנו בעיריית ניו־יורק, אני לבשתי טיי־שירט לבנה ומכנסי חאקי עם שלייקס, ואורי היה לבוש כמו שהוא יודע, מעיל עור ענק עד הרצפה עם חולצת פסים שהחמיאה לו בצורה מדהימה, וכך התחתנו מול חמישה אנשים. אחר כך חברים עשו לנו מסיבה ענקית אצלם בבית בניו־יורק, וקדישמן הגיע. רוב האנשים שם עדיין היו לי זרים. כשחזרנו לארץ עשינו בבית מסיבה פרועה."

ליפשיץ גרה היום בדירה שכורה בשכונת פלורנטין ומתלבטת היכן תגור בעתיד. את הבית הגדול שלהם בנווה צדק מכרה לפני כמה שנים. "אורי קנה בית נטוש כשאני עוד לא דמיינתי משפחה. שיפצנו והפכנו אותו לבית יפה וחם. אהבתי לארח והיו בו שמחה ואהבה ויין טוב. בכל שבועיים הייתי מחליפה את העבודות של אורי על הקירות, והוא היה נטרף מזה, במה אני מתעסקת. אבל כשראה מה עשיתי חשב שזה נהדר."

יום אחד הגיע למסעדה איש במעיל פרווה ארוך. לא ידעתי מיהו. הוא שאל אם אני יודעת לשחק שש בש. אמרתי שלא. הוא אמר, 'אוקיי, אז נשחק דמקה'"

למה החלפת כל שבועיים עבודות על הקיר?

"כדי לרגש את עצמי, ומכיוון שהייתי גאה מאוד. כל עבודה שהוא עשה, הוא היה מתקשר אליי לבוא לראות, ותוך שלוש דקות הייתי מגיעה. הייתי הצופה הראשונה של העבודות. וכשהיינו לבד או עם נדב היו טוהר, אהבה ורוקנרול".

כלומר?

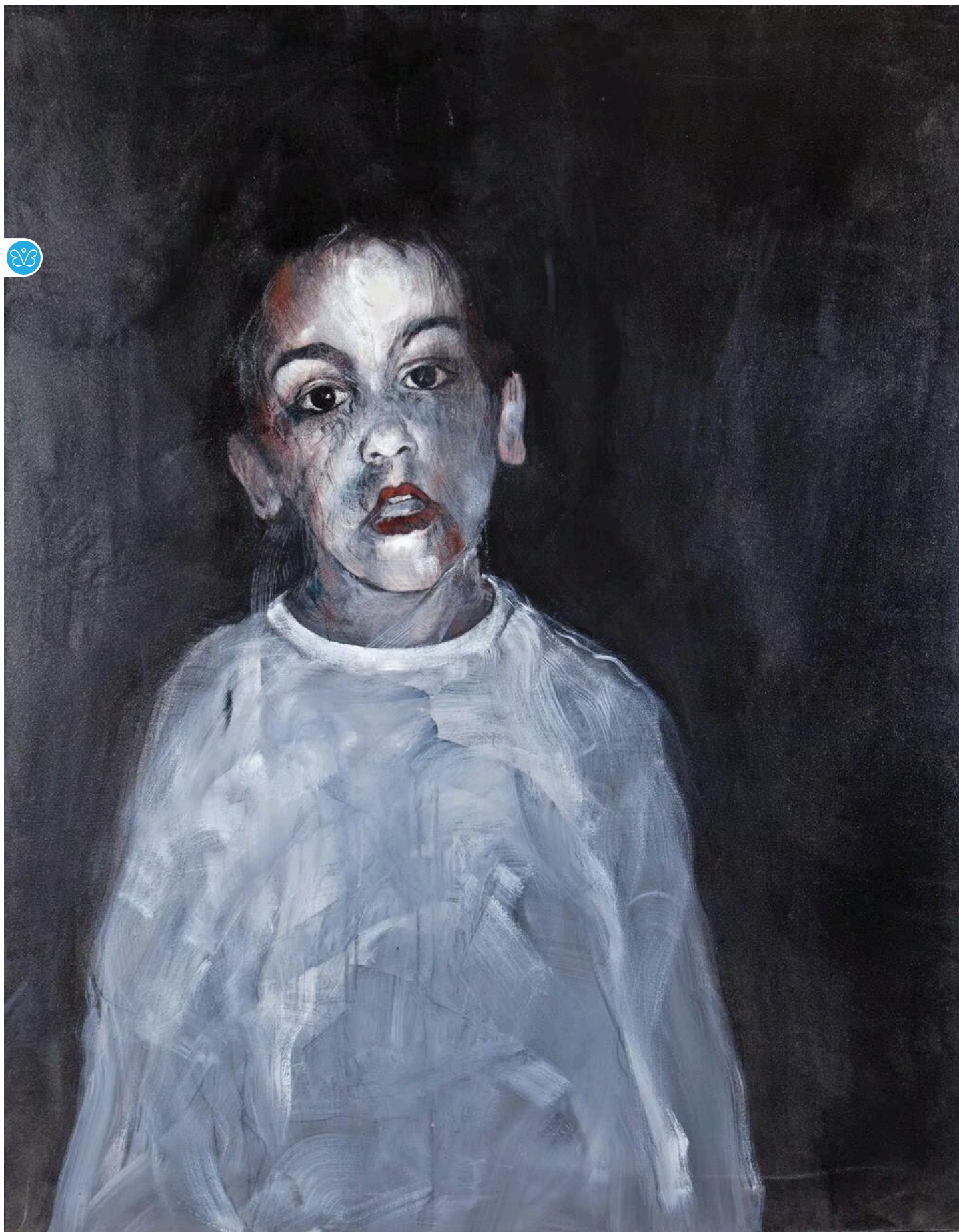
"בכל נגיעה של אורי בי, בכף היד או בכף הרגל, חשתי את זה מבפנים. אהבה מטורפת. לאורך השנים לא נפרדנו אפילו ללילה אחד. הוא היה עבורי הרבה יותר ממה שאני הייתי עבורי. גם אני לא אוהבת תבניות, וביחד היינו משתוללים וצוחקים ביחד ואחד על השני. אורי היה משחק איתי תופסת בבית. גם מחבואים. ילד נצחי. הוא היה פרא אדם במונח הטוב, והכי סקסי בעולם בכל דבר שהוא עשה, גם כשהוא הביא קפה בבוקר למיטה או כשישבנו לאכול ארוחת בוקר.

"בגלל שחייתי עם איש מאוד פתוח, לא היו סודות. כשרק התבשרנו שאני בהיריון, למחרת כבר דיברו על זה שהאישה של אורי בהיריון ובאותו שבוע הייתה ידיעה בעיתון. בפרלמנט של שישי ב'בוננזה', פתחו שולחן לכבודנו".

איזו עבודה של אורי את אוהבת במיוחד?

"כשנדב היה בן שש, דוד טרטקובר צילם אותו ואני אהבתי מאוד את הצילום. אורי צייר את נדב בהשראתו, וזו העבודה שלו שהכי מרגשת אותי כי אני קשורה מאוד לבן שלי".

העבודה כי מרגשת (צילום: אלעד שגיא)

כשנדב נולד הוא היה בן 51. איזה אבא הוא היה בשבילו?

"כשנדב היה תינוק והתעורר בלילה, שנינו היינו רצים אליו. הוא היה שוויוני בגידול הילדים ובילה בגינות. פעם נתן זהבי שאל את נדב איך זה לגדול עם אבא כזה מבוגר, ונדב אמר, 'אני לא מרגיש את זה בכלל. הוא איתי בגינה והוא מטפס איתי'. אורי נתן מקום לילדים שלו למרות שהייתה לו תדמית אחרת. הוא רצה עוד ילדים, אני לא. נדב והביחד שלנו סיפקו את היצר האימהי שלי. החיים שלנו גם לא היו שגרתיים."

נדב מציין: "אבא ואני היינו קרובים מאוד, עבדתי איתו חמש שנים בסטודיו, מגיל 17 עד 22. כל בוקר הוא היה עושה הליכה עם אמא, ומשמונה בבוקר עד חמש היה בסטודיו, יצא לאכול בחוץ וחזר. כמו סדר בקיבוץ."

נקודת שבר בחייהם התרחשה בלילה שבו נרצח רבין. "אורי לא היה בן אדם פוליטי", היא מבהירה, "היינו בני בית לא רק אצל משפחת רבין, אלא גם אצל אריק ולילי שרון, והם היו בני בית אצלנו. הוא היה פריק של חדשות, וכששמע על הרצח הגיע למצב קשה פיזית ונפשית. בשתיים בלילה הזעקתי רופא אלינו הביתה כי הוא הרגיש ממש לא טוב. בהמשך הוא הביא לסטודיו צילומים של שחזור הרצח ועבד איתם, וגם עשה פסל ענק שמוצב היום בחברת החשמל בחדרה. הייתה בעיניו חשיבות לתגובה של אמן לאירועים שקורים. הוא גם צייר פורטרטים של מרגלית הר שפי, לפחות 50, שלא נמכרו. זה אף פעם לא ניתב אותו, הכסף. היא הייתה בעיניו חלק מהאירוע."

לבחון את גבולות המוסר

לאורך השנים עורר ליפשיץ סערות ציבוריות בגלל אמירותיו הפוגעניות נגד מזרחים, הומוסקסואלים, בעלי צרכים מיוחדים ועוד. בעקבות ריאיון בוטה במיוחד ב"הארץ" ב-1998 אפילו פרסם התנצלות. להתבטאויות האלה היה מחיר, והוא נתבע על לשון הרע. אבל הריאיון ההוא, לדבריה, אינו פצע בחייה, והיא עונה לשאלות על כך בסיורים שהיא מעבירה בסטודיו. "בסוף שנות ה-90 הציור של אורי הפך ליותר פוליטי וחברתי, והעיסוק הזה הוביל אותו לבחון את גבולות המוסר", היא מסבירה. "הכתבה ההיא, כמו הציורים שלו, עסקה בגבול הזה ולקחה את אורי למקומות קיצוניים. היא לא שיקפה שום דבר מדעתו האישית, והוא הרגיש עצב גדול מכך שפגע באנשים. עם זאת הוא ידע שהאמנות מובילה אותך לתהומות ושהוא היה בתוכם באותה תקופה. הייתה לו שנה קשה."

את ההתרחקות שלו מעולם האמנות היא מייחסת לעובדה שעבר מציור לציור פיגורטיבי. "אורי פעל במסלול מקביל לעולם האמנות הישראלי, כך שתמיד היה חצי בחוץ וחצי בפנים. בשלב מסוים הוא כבר לא היה בקשר עם אמנים. הקשרים שלו היו בעיקר עם סופרים, משוררים ומוזיקאים. ככה הוא לא הרגיש מחויב לאף אחד, וחיפש דרכים לחופש יצירתי, כך שאין לי כעס על

אף אחד. חיים של אמן הם מורכבים ולא יציבים. החיים האלה לקחו אותנו להרפתקאות משותפות ואף פעם לא היה משעמם. גם בתקופות הקשות הערכת מאד את הכנות ואת האומץ שלו".

שלוש פעמים התמודד ליפשיץ עם סרטן - המחלה שיסמין, בתו מנישואיו הראשונים, נפטרה ממנה בשנת 2004, בגיל 42. בפעם השלישית סירב לקבל טיפולים. הוא נפטר כמה חודשים לאחר האבחון, בגיל 75, ונקבר בקיבוץ שבו נולד. "בחודשים האחרונים הוא הפסיק לעבוד, עזב הכול, בחר לא ללכת לבית החולים ודיבר איתנו על עבודותיו ועל ההסתכלות לאחור", נזכר נדב.

דורית: "כשהוא בחר לא לקבל טיפולים לגמרי הסכמתי איתו. אני יודעת כמה המוות של בתו היה לו קשה. קיבלתי בהבנה שאין לו מה לעבור את כל הסבל אם המצב קריטי. המשכנו את החיים כרגיל, השתדלנו שהחיים יהיו נעימים, רכים ויפים, רק השיחות היו אחרות. מה שלא היה אופייני לאורי זה שהוא אמר בחודש האחרון לחייו כמה הוא מאושר מהבית שבנינו. הוא לא היה איש שמתבטא כך, ברגש. הייתה לו קבלה של הסוף. הוא דיבר על כך שהוא הולך לפגוש את אביו ואת הבת שלו. אני זוכרת אותו פיזית מסתובב בבית ואומר שהוא מאושר".

יש משהו שלא הספקת לעשות או להגיד לו?

נדב: "אני נזכר במשפט שהוא אמר: 'אני לא מאמין שלא אראה ממך ילדים'". דורית: היו לו נכדים מילדיו הגדולים, אבל הייתי רוצה שהוא יחווה את מה שאני חווה עם הנכדים שלנו, אבשלום ואנאיה".

לאורך השנים בחרת לא לממש את עצמך מבחינה מקצועית אלא רק להיות לצידו.

"אדם לא מעיד על עצמו, אבל הנוכחות שלי הייתה חזקה במבנה הקשר שלנו. שלא תתבלבלי, אני אישה חזקה עם עמוד שדרה, ואני שלמה עם החיים שחייתי. אורי נתן לי מקום שהוא לא נתן לאף אחת לפניי, ולא היו לי חלומות אחרים. חברים תמיד צחקו עליי, שאם הייתה לאורי תערוכה, הייתי אומרת להם, 'אני לא יכולה להיפגש כרגע כי בשבוע הבא יש לי תערוכה'".

ניסית לקחת מכחול ולצייר?

"הלוואי שהייתה לי יכולת לצייר. ביטאתי את עצמי בחיי המשפחה שבנית. כל שפת הציור שלו מבטאת את ההערצה שלי אליו, ושם אני רואה את הרגישויות ואת אי-הרגישויות שלו".

את מודעת גם לזה.

"כן. מי שמבין חשיבות של אמנות, יודע שאורי רצה לומר הכול בלי פילטרים ומסננים, וכך גם היו היחסים שלנו. הוא לא היה מצייר בבוקר ואז יוצא מהסטודיו והופך לאדם אחר. הוא היה אורי כל הזמן".

איזו עבודה של אורי את אוהבת במיוחד?

"כשנדב היה בן שש, דוד טרטקובר צילם אותו ואני אהבתי מאוד את הצילום. אורי צייר את נדב בהשראתו, וזו העבודה שלו שהכי מרגשת אותי כי אני קשורה מאוד לבן שלי".

תהיה לך עוד אהבה? את רק בת 65.

"בכנות, קשה לי לראות את עצמי בזוגיות נוספת ואני לא כל כך חושבת על זה. חוויתי אהבה כל כך גדולה עם אורי, שאני מרגישה אותו איתי כל הזמן ומאושרת מהחיים שהיו לנו יחד".

יונתן הירשפלד | מסה | 03/07/2016

אורי ליפשיץ: תופר את ההוויה לזמן

"הציורים האחרונים של ליפשיץ הם משום גאולה. משום גאולה, ולא על אודות גאולה. גאולה נואשת, כמובן, מובסת, אבודה מראש, גאולת עניים, ובכל זאת גאולה". יונתן הירשפלד על ציוריו האחרונים של אורי ליפשיץ.

שיתוף 0

טוּטוּ

אורי ליפשיץ, סדאם חוסיין. באדיבות משפחת האמן. צילום: אביתר הרשטיק

כ שהתחלתי להתעמק באורי ליפשיץ המאוחר, הסתתי את מבטי מהציור האחד, מהמבעים, ממשיחות המכחול, מהנושאים, מהרכילות. הפניתי את תשומת לבי לאופן הפעולה. למודוס אופרנדי.

בעשר השנים האחרונות לחייו עבד ליפשיץ בערך כך: הוא קיבל את העיתון לביתו, בחר ממנו דימויים והלך במורד הרחוב למדפיס שלו, שלאחר עיבוד מינימלי בפוטושופ, הדפיס עבורו את הדימויים על בדים בגודל פחות או יותר סטנדרטי של 130 על 200 ס"מ. ליפשיץ היה מצייר על הבדים, ממס את הדימויים, מוחק אותם, משתולל עליהם ומניח אותם.

יש כאן מהלך מובהק מפרדיגמת האמנות כחיווי על אודות העולם לפרדיגמה של עבודה על העולם כמצע. מעבודה ללא זמן לעבודה שבה בכל יום מוטמע דימוי אקטואלי במערכת האמנותית. לא עוד צורת היצירה שבה האמן בורא עולם קטן שניתן להבינו כמראה או חלון או מבט על עולמנו. ליפשיץ נוטש את הדגם הזה לטובת הדגם שבו העולם כבר קיים על הבד והוא בדיאלוג איתו. לא חץ הפונה אל העולם. לא דעה. לא שיפוט. רק סרגל הסובייקט מונח כפשוטו על העולם. חיבור קצר זה ינסה לנסח במלים את האפרט הפילוסופי-אמנותי המשתרשר לאחר מציוריו האחרונים של ליפשיץ ועד ל"פנומנולוגיה של הרוח" של הגל.

1.

בחיבורו המקיף על ליפשיץ חוזר גדעון עפרת ומנסה ליישב את הסתירה בין הדיבור של האמן על ה"אינדקס", על האובייקטיביות, על הניסיון שלו להתנקות מהווירטואוזיות, מהג'סטה, מהסובייקטיביות, מהחיווי, מהדעה והשיפוט – לבין מה שעפרת מזהה כביטויים של כל אלה: משיחות המכחול האקספרסיביות, בחירת הדימויים הקשים וכו'.

"חרף כל כמיהתו הגוברת של אורי ליפשיץ לציור אובייקטיביסטי, ציור של 'עובדות', ספק אם נוכל להצביע בישראל על הרבה ציירים סובייקטיביסטיים יותר מאורי ליפשיץ (גם אם הסובייקטיביות הנדונה היתה סימנית יותר מאשר אקספרסיבית). במידה רבה, כל ציוריו, מאז ומעולם, היו דיוקן עצמי, ובהתאם, עליית נושא הדיוקן העצמי ביצירתו היתה בלתי נמנעת", כתב עפרת.

התיזה ההגליאנית שאציג כאן עוזרת ליישב את הסתירה הזו. הרי רוח העולם מתממשת דרך הסובייקטיביות של אנשים פרטיים.

יש כאן שני עניינים. העניין הראשון, זה של הסובייקטיביות של הצייר, נפתר, כאמור, כך: הציור של ליפשיץ כמוהו כמכמורת המושלכת אל אוקיאנוס ההוויה. בתובנה הזו מקופלת שרשרת פילוסופית שבסופה אוחו הגל של "הפנומנולוגיה של הרוח". ירמיהו יובל אומר במבוא לספר כי "הרוח חייבת את ההופכי שלה", חייבת את ה"טעות, המקריות, הסבל" כדי להתממש. אם נקבל את ההנחה שבעשר השנים האחרונות לחייו ניסה ליפשיץ באופן נואש להדביק את רוח הזמן, לזמן את ההוויה לזמן, את האידיאה לחומר, והוא משתמש לשם כך בגופו, בעצמיותו, ואם נקבל את ההנחה בדבר ההגליאניות של העבודות הללו, הרי שאין כאן כל סתירה. זהו בדיוק תפקידו של האמן.

על העניין השני, זה של הציור, אפשר לחשוב כך: בעצם, זה הרי בלתי אפשרי להאזין למוזיקה. רבים כבר עמדו על כך. הצליל שזה עתה נשמע כבר נמוג. את הצליל שאתה שומע עכשיו אינך מבין. את הצליל שיגיע טרם שמעת. בכל רגע נתון אתה עומד מול תו אחד חסר פשר. אלה הם הזיכרון של הצליל הקודם והציפייה לצליל הבא שמרכיבים עבורך את חוויית ההאזנה למוזיקה. כלומר, מצד האמת, אתה אינך מאזין למוזיקה, אתה מדמיין אותה.

ואם במוזיקה זה כך, קל וחומר בחיים. אם יש איזו אינסטנציה של רציפות המארגנת את החוויה ונותנת לה פשר, הרי היא הסובייקט. שכן החוויה היא לעולם חוויה של מישהו. כשליפשיץ חוזר ואומר, החל ממחצית שנות ה-90, כי הוא שואף להיות אינדקס, חוויה אובייקטיבית, רישום נטול שיפוט של סיסמוגרף, סרגל ישר המונח לצד המציאות – הוא אינו מדבר על העדר סובייקט, על כפירה באינסטנציה המארגנת של

החווייה ושיפוטיה. הוא מדבר על ציור: כוחו המופלא של הציור לחדור דרך האישון במהירות האור ישירות לנפש הופך אותו לאמנות ללא משך. הוא כמו מטהר את האינסטנציה המארגנת.

אורי ליפשיץ, יונתן פולק. באדיבות משפחת האמן. צילום: אביתר הרשטיק

2.

דמיינו את רוח העולם, ההיסטוריה, האל, המגמה, אותה אנרגיה פוטנציאלית שהתנ"ך כינה "אהיה אשר אהיה" ואנחנו נכנה כאן ההווה, פרושה כסדין השמים מעל לאדמה. עכשיו דמיינו את כל הקונטיננטים, המקרי, הפרטי, הטמפורלי, הנדון לכליה, כל שהוא ריבוי ושעות וגמגום, טרף לשיני הזמן, שיש המכנים אותו העולם ואנחנו נכנה אותו החיים, מונח תחת לסדין השמימי הזה ורוחש תנועה, לידה, פוליטיקה ומוות. הצעתי היא להבין את ציוריו המאוחרים של ליפשיץ כמחט העולה אל השמימי, דוקרת את הסדין, מסתובבת, יורדת אל הארצי ותופרת את ההווה לזמן, לחיים. הווה. הווה. הווה. תקתוק המחט. עכשיו, עכשיו, עכשיו. בכך מגלמת אמנותו המאוחרת של ליפשיץ את ההווה בחומר. המושא הוא רוח העולם, המכחול הוא מחט, הצבע – חוט, הבד שעליו מודפסים תצלומי ההווה הוא גוף העולם, ואורי ליפשיץ קם כל בוקר ותופר.

אלוהים אצל הגל, אומר ירמיהו יובל, אינו סתם "טבע" או "עצם", הוא תהליך: "אלוהים אינו רוח חיצוני לבני-אדם, מין סובייקט נפרד ונשגב, אלא הוא מגולם בהיסטוריה ובתרבות האנושית ומתפתח בתוכן". ועוד: "אלוהים מתגשם באמצעות האדם. הסובייקטיביות של האל – היותו בעל תודעה מתווכת על-ידי התודעה של בני-אדם פרטיים ועל-ידי התרבות שמלכדת אותם".

הבה נתבונן בדברים. העולם הוא סובייקט. העולם הוא סובייקט פוטנציאלי. העולם הוא סקיצה של סובייקט ההולכת ונרקמת לכדי ממשות. אנחנו איננו חיים בממשות (שכן קיומנו ארעי, בר-חלוף, מרובה ומושא לשלילה, בעוד שהממשי, האמיתי והאבסולוטי יהיה אחדותי ומונוליטי ונצחי). אנחנו חיים בתהליך הפיכתו של המושג ממופשט לממשי. האל לא ברא את העולם; בתמונה הזו, האל הולך ונברא יחד עם העולם. האמת, ההיסטוריה, אלוהים, די וולט גייסט, הרוח המוחלט – הללו הם שמות שניתן לתת לתוצאה שעדיין איננה, אבל עקבותיה ניכרים בהווה שלנו ותפקידה של התבונה היא לא רק לתאר אותו, אלא להיות אותו.

הגל כותב: "המטרה שהצבתי לעצמי היא לסייע בכך שהפילוסופיה [...] תוכל לוותר על שמה כאהבת-הדעת ותהיה לדעת בפועל". ובסוף הספר: "לפי עמדתי, המדע קיים על-ידי תנועה עצמית של המושג", כלומר, אנחנו הפרטים יכולים לקחת חלק בתהליך התממשותו של האל/עולם/היסטוריה על-ידי הנעה של המושגים אל עבר הממשי. בהצעה שלי זה מה שליפשיץ עושה: מניע את המושג אל הממשי.

אבל מהו הסובייקט? ומהי התנועה הזו? הללו הם דיאלקטיקה. ירמיהו יובל: "סובייקט הוא ביסודו פעולה שוללת. שלילה זו מכוונת קודם כל כלפי עצמו, וכן כלפי כל תוכן או מצב פרטי ומסוים שהסובייקט נראה כמזוהה עימו מראש". כלומר, הסובייקט מבחין את עצמו מהעולם, למשל על-ידי שלילה (אני לא אמא, אני לא השד, אני לא תחושת הרעב שלי וכו'). כל שלילה יוצרת אימפקט קונס-תלת-ממדי לעבר הזמן: כאמור, לא תזה-אנטי-תזה-סינתזה, אלא מצב, ריבוי של שלילות וריבוי אינסופי של משובים.

כל זה היה יכול להיות תהליך מכני של היסטוריה לולא היתה ההיסטוריה סובייקט, כלומר, בעלת זיכרון. בעלת אינסטנציה מארגנת של החוויה. השלילה זוכרת את המצב ששללה והופכת אותו למרכיב מהותי בדרגה הבאה, הממשית יותר של קיומה. ושוב בניסוחו הקריסטלי של יובל: "מהותו התבונית של הרוח זקוקה ל'אחר' שלה – הקיום האמפירי, התופעה, הטעות, המקריות, הסבל וכיו"ב – כאמצעי או כמדיום שבו בלבד יכולה מהות זו להתפתח ולבוא לידי מימוש".

הגל מבין שעמדה זו היא כה מוזרה, כה נוגדת את האינטואיציה ובפשטות מופרעת, עד שהוא חושש שיובן כמיסטיקן, כרומנטיקן או לחלופין כלוגיקן דוגמטי שהסילוגיזמים שלו הביאו אותו לקצה המחשבה. לכן הוא משקיע מאמץ אדיר כדי להבדיל עצמו מעמדות אלו. אפשר לומר שהוא מתנסח כשלילה שלהן. במקום מסוים הוא מנסח אף את האהבה כיחס דיאלקטי שבו האוהב רואה את עצמו באחר שלו, האהוב, ומתוך יחסו אליו מתקיים האוהב ביתר ממשות.

תמונת עולם זו היא כאוטית ומוטרפת. כדי להכילה חוזר הגל כמה פעמים על הדימוי (שיהיה אהוב גם על ניטשה) של "סחרחורת בכחוס". כלומר, מעגל הנשים האקסטטיות הרוקדות סביב המדורה בהתלהטות יצרים. כל אחת מהן נראית כשלילה מוטרפת, ככאוס, אך במבט ממעוף הציפור הן משרטטות את המושלם שבמעגלים. האמת אינה רק סך של סתירות הפולשות זו אל זו, אלא היא תנועה מתמדת. אין אמת סטטית. המוות סטטי. האמת היא סחרחורת בכחוס. לכן גם אין "אמת פשוטה" או בהירה. ומכאן סגנון הכתיבה של הגל. עוד נובע מכך שביחס לאמת, אי-אפשר להפריד את הצורה מהתוכן. את המודוס אופרנדי מהתוכן.

**אורי ליפשיץ, הלם קרב. באדיבות משפחת האמן.
צילום: אביתר הרשטיק**

3.

אופן הפעולה הזה, לקחת את הזמן, את הבר-חלוף, את העיתון (מלשון עת), ולהניח אותו על הבד (כהדפסה, כמצע), ולא באופן חד-פעמי, כחיווי על אירוע ספציפי, אלא לאורך שנים, כשמגוון הנושאים נע משופטים ודירקטורים דרך האינתיפאדה או קבצנים וזקנים, דרך הפינוי מגוש קטיף ועד המלחמה בגיאורגיה, הוא אופן פעולה שתכליתו להעביר את ההווה דרך הזמן ולהפוך אותה לסובייקטיבית, לאמנות, ובכך לממשית. זהו הגילום היחיד שאני מכיר, והמוכח ביותר שניתן להעלות על הדעת, של הרעיונות ההגליאנים שהוצגו לעיל.

המוטיבציה של ליפשיץ היתה, לדעתי, הזקנה. זוהי מלחמה כנגד הזמן. אני נזכר בחיבורו של מירצ'ה איליאדה, "המיתוס של השיבה הנצחית", שבו הוא מתאר את הריטואלים הפגאניים המעגליים כחזרה על פעולה מיתית קדומה, כזמן מעגלי א-היסטורי וקפוא. הוא מביא שם אנקדוטה נהדרת: זמן קצר לפני מלחמת העולם השנייה הזדמן לאנתרופולוג

להקליט שירה נפלאה של בנות שבט נשכח. משהו על אהוב שנדחף למוותו על-ידי פיית ההרים הקנאית. כשראתה אשתו את גופו חסר חיים, סיפרו בני השבט, "היא השמיעה קינת הספד מלאה רמזים מיתולוגיים, טקסט ליטורגי בעל יופי נדיר". תוך כדי הקלטת הבלדה שאל האנתרופולוג מתי היא התרחשה. כולם ענו לו שזה היה "מאוד מאוד מזמן", אבל לאחר בירור עיקש עלה בידיו לגלות כי מדובר באירוע שאירע לפני פחות מ-40 שנה. הוא אף גילה כי הגיבורה עודנה בחיים ושמע את הסיפור מפיה. זו היתה טרגדיה בנאלית למדי: בשל חוסר זהירות, הארוס החליק ערב אחד ונפל לתהום. הוא לא מת במקום, תושבי ההר שמעו את צעקותיו והביאוהו לכפר. אליאדה מעיר על האנקדוטה הזאת כי "המיתוס הוא שהעיד על האמת: הסיפור האמיתי כבר לא היה אלא שקר". המיתוס, כמעשה תרבותי, כשירה, כאמנות, הוציא את השרירותי והטרגי וחסר הפשר והפכו לממשות משמעותית עמוקה ועשירה.

אצל ליפשיץ, סדאם חוסיין המנוטרל מסביבתו נראה כנביא או קבצן, משליכי האבנים מהאינתיפאדה נראים כמו רקדנים שנתפסו במחול על הבמה (יש אחד שמשרטט בין רגליו מעין מפה של ארץ ישראל). השיקולים הם תמיד ציוריים. ליפשיץ מגייס את כל כוחו כדי שהדימויים יגעו. כל נסיונו בבניית קומפוזיציה, משיכות מכחל, קו, כתם, חומריות – הכל בשביל שהציור "יעבוד". זו הסיבה שאחדים מהם נראים מהוקצעים מדי, פתטיים, "קיטשיים" כמעט.

את הווירטואוזיות הזו יש להבין ככלי שרת של המהלך כולו. "יש חסד בוירטואוזיות, בעיקר בימינו, כשהיא מגינה עלינו ממופע הראווה של חוסר כישרון", כתב רוברט היזו ב-"Nothing If Not Critical", וכך במקור:

there is virtue in virtuosity, especially today, when it "protects us from the tedious spectacle of ineptitude".

במלים פשוטות, אם הציור יהיה יותר אפקטיבי עם שליכטה צהובה, אז שליכטה צהובה. אם הוא יעורר תגובה חזקה יותר כשיעלה בדעתו של הצופה קומפוזיציה מתולדות האמנות – אז המפונה מגוש קטיפה המורד מהגג יזכיר הורדה מהצלב. ליפשיץ תופר את ההווה לתולדות האמנות,

לציור. אם נשוב למטפורה הפותחת של חיבור זה, הוא מחזיק עבורנו את הצליל שעבר ואת צליל ההווה ואת הצליל המצופה כדי שנוכל לשמוע את נגינתה של ההווה.

האירוע המקומי של חייל הלום קרב הנישא על כתפי רעו הופך לאוניברסלי, למיתי, לישו, לתולדות האמנות, לג'סטה לכאב, וכמובן – לממשי יותר. כי אנחנו חיים בסקיצה של עולם שנעשית ממשית כאשר האידיאות מגולמות בחומר על-ידי סובייקט. כי זהו תהליך התממשות האל בעולם לכיוון החופש המוחלט וקץ ההיסטוריה. פעולת ההתממשות ולא חיווי על אודותיה. במלים פשוטות – הציורים האחרונים של ליפשיץ הם משום גאולה. משום גאולה, ולא על אודות גאולה. גאולה נואשת, כמובן, מובסת, אבודה מראש, גאולת עניים, ובכל זאת גאולה.

אורי ליפשיץ, ללא כותרת. באדיבות משפחת האמן. צילום: אביתר ו

בשנים האחרונות אני מתעניין מאוד בעבודות אחרונות. נתתי סדרת הרצאות ואני עתיד לתת סדרה נוספת בשנה הבאה במוזיאון תל-אביב על העבודות האחרונות של מיקלאנג'לו, טיציאן, קראווג'יו, רמברנדט, גויה ואחרים. ענייני בכוח המשחרר של הזקנה, בעוצמה שבזכות על החיים, במצב שכבר אין מה להרוויח או להפסיד; העמידה על פי תהום המוות קשורה בפרויקט גדול יותר שלי, העוסק בשיקום מושג העומק. זאת, כיוון שהאידיאה של השטיחות והרדידות נדמית בעיני כדומיננטה תרבותית. אני קושר את אורי ליפשיץ לגרשוני ולתומרקין, לאיזושהי אמונה ביכולת של האמן להביע ולהיות עמוק.

בספר "Portraits: John Berger On Artists" כותב ג'ון ברגר: "הדיוקנאות המאוחרים של רמברנדט מכילים פרדוקס: הם בבירור על אודות הזקנה והמוות, ויחד עם זאת הם פונים אל העתיד, כמו מניחים היות לקראת דבר מה עתידי שאינו המוות" (תרגום שלי). בעיני ההגליאניות, המהלך שעשה ליפשיץ בעשר השנים האחרונות לחייו נבנה לקראת שני הציורים האחרונים שלו, הסתומים, השחורים, הליליים. אני מבין אותם כפרדוקס שכזה. כעוצמה מתוך חולשה ופנימיות מתוך חיצוניות לחיים.

הזקנה, המחלה, העמידה לנוכח פני המוות – הן גם יציאה מהסדר החברתי. הזקן החולה הגוסס למות משוחרר מהעבודה, מהמסים, מדו"חות החניה. מהפרספקטיבה הזו, החיצונית לעולם, ניתן לראותו באמת, כמו שעל דרך משל רק אפרים קישון המהגר היה יכול לראות את הישראליות, או בנימין הגולה את פריז וכו'.

מדובר בשני ציורים שחורים שעליהם שרבוט במכחול לבן, מה שנדמה בעיני לכוכבים בשמי הלילה (אך יכול להיות סתם תיפוף מותש של המכחול), וביניהם קווים שכמו משרטטים את הצורה, את ה"מזל" שראו עיני הקדמונים בריק. נדב, בנו של אורי ליפשיץ, אמר לי כי אביו היה כבר מאוד חלש ולא מפוקס כשצייר אותם. באחד מהם נדמה לי שאני מזהה את מזל דגים ואת "העגלה הגדולה". בשני מעין גרוטסקה נוסח ג'ורג' גרוס של איש המחזיק בידו ציפור ואולי עוד דמות משלשלת. אלו הם האלים והמזלות שרואה הגוסס בשמי הלילה. כוחו בראיתו. גומבריק אומר שתמיד יש דימוי בעננים. אני חושב שאין זה כך. הדימוי בעננים תלוי במבט המיוחד, כמו שהמוזיקה תלויה באוזן המיוחדת. העבודות האלו האחרונות, המלים הציוריות האחרונות של ליפשיץ, הן תיאור של

הפעולה הזו: מתיחת קווים בין הנקודות השרירותיות שמגיש העולם והפיכתם לדימוי רווי בסובייקט המצייר, רווי בתודעתו הנמוגה אל החושך האחרון.

ואם למדנו משהו מהחיבור הזה, הרי זה הוא הדבר: שעבור ליפשיץ המאוחר, להפוך את השרירותי לדימוי, למבע סובייקטיבי, זה להפוך אותו לממשי יותר. זה לתפור את האדיאה הסתומה של סדין הלילה למזרן חיינו, שעליו נישן את חיי החלום שלנו לפני שנקיץ אל הערות הגדולה של המוות.

(*) כל הציטוטים מהגל ומירמיהו יובל לקוחים מ"גיאורג וילהלם פרידריך הגל, "הקדמה לפנומנולוגיה של הרוח", תרגום מגרמנית, מבוא וביאור: ירמיהו יובל, ירושלים, הוצאת מאגנס, 2001 (מהדורה מורחבת ומתוקנת)

"אורי ליפשיץ בשר ודם". אוצרים: איה לוריא ואורי דרומר. מוזיאון הרצליה לאמנות עכשווית, רח' הבנים 4, הרצליה. שעות פתיחה: שני, רביעי, שישי ושבת, 10:00-14:00, שלישי וחמישי, 16:00-20:00. עד 1.9.16

אורי ליפשיץ ארנסט גומברך גדעון עפרת ג'ון ברגר הגל
יונתן הירשפלד ירמיהו יובל מוזיאון הרצליה רוברט היוז

שיתוף 0

פוסט

מיון לפי הישנות ביותר

0 תגובות

הוספת תגובה...

פלאגין התגובות של פייסבוק

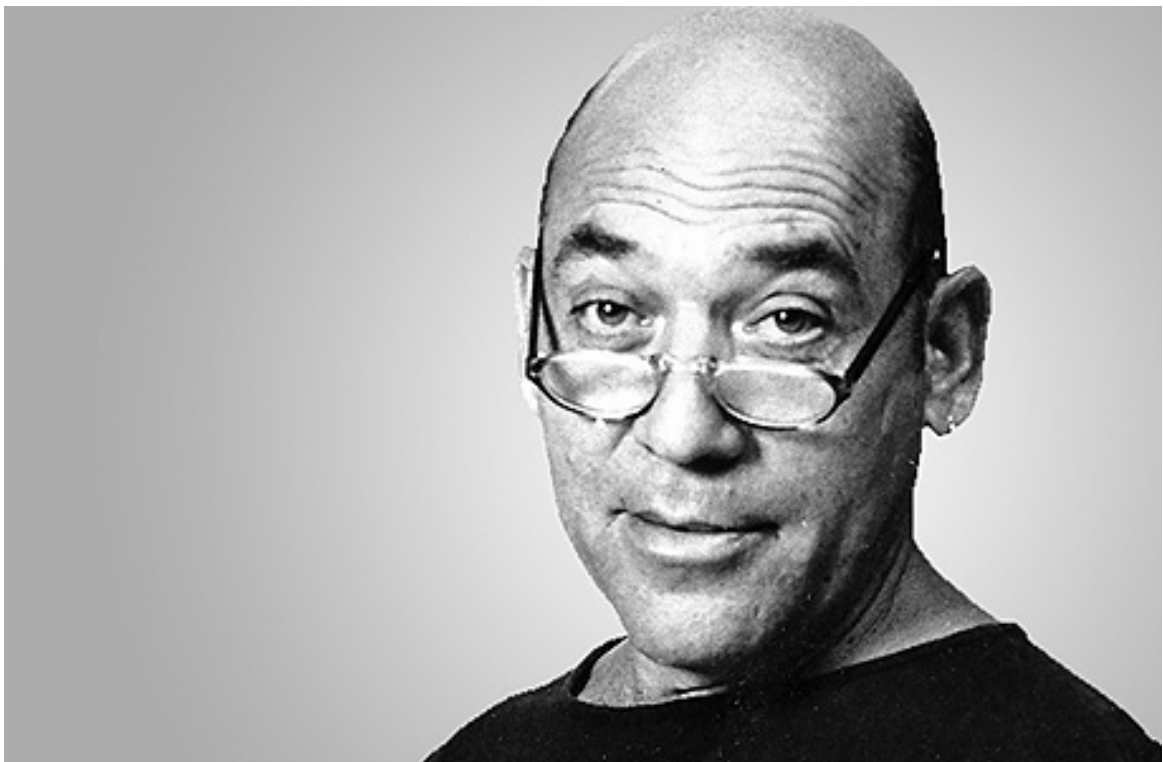
אורי שלה

חמש שנים אחרי מותו, אלמנתו של אורי ליפשיץ עדיין חיה אותו יום יום. בריאיון היא מספרת על האהבה לגבר המבוגר שחבריה הזהירו אותה מפניו והחיים לצד האמן הסוער שרטרוספקטיבה שלו מוצגת כעת במוזיאון הרצליה

אלעד בילו 15.08.16 09:05

היתרון בסטודיו של האמן אורי ליפשיץ ז"ל, לפחות עבור אלמנתו דורית, הוא המרחק מבית מגוריהם: חוצים את הכביש ברחוב אילת שבדרום תל אביב, המפריד בין רחוב אברבנאל בו שוכן הסטודיו לביתם בשכונת נווה צדק. כך יכולה להחליף את העבודות בביתה אחת לכמה שבועות וממש לצבוע את הבית בצבעים שונים. "אם תבוא אליי הביתה, כל חודש תמצא בית אחר", היא אומרת וצוחקת. "תשמע, יש לי כל כך הרבה אפשרויות, תן להשתגע קצת. יש לי את הפריווילגיה הזאת, הבית לא רחוק ותמיד יש לי מישהו שעוזר לי לקחת עבודה".

היא קטנטונת והעבודות של ליפשיץ רובן גדולות מימדים. אבל זה לא שהיא באמת זקוקה לעזרה. בסטודיו היא שולפת על ימין ועל שמאל עבודות ענקיות משתי קומות מסילות האחסון העצומות של מאות או אלפי העבודות שהשאיר אחריו ליפשיץ והמכסות את רוב קירות הסטודיו. היא מקפצת ממקום למקום ומתיישבת על שולחן ענק בפינת הסטודיו במשך רוב הריאיון שלנו, רגליים באוויר, ממש כמו ילדה קטנה.

הצייר המנוח אורי ליפשיץ

מהחלון בצורת קשת בקומה השנייה ניתן לראות את גגות הרעפים הכתומים של שכונת נווה צדק שם גרה. כלומר "אנחנו גרים", כפי שענתה בלי ששמה לב. היא עדיין חיה יום יום את אורי שנפטר מסרטן ב-2011 משנות השמונים הם שם, ביתם הרשמי הראשון, לא כולל "דירת אהובים מעל תיאטרון ירושלים" כפי שתספר לי בהמשך, ממש בתחילת הקשר שלהם.

היא בת 56, היתה בת 22 כשהכירה את ליפשיץ בן ה-44. ירושלמית במקור, שם הכירו ב-1982 בבר־מסעדה בשם לבל, "ואני לא שותה אלכוהול. בכלל, לא ידעתי מה זה וויסקי עד שפגשתי את אורי".

היא מספרת ש"אורי רצה קצת שקט מהחבורה שאז בילתה את רוב הזמן בשתיית אלכוהול בכסית. הוא נסע לירושלים, קיבל חדר במלון דיפלומט של אז, גר שם שבועיים וצייר.

אחר צהריים אחד הם נפגשו בבלב: "היה חורף וקר כמו שרק בירושלים יכול להיות. מאותו היום לא נפרדנו".

"אל תתקרב אליי"

היא בכלל לא ידעה מי הוא. יותר מכך, "החברים בירושלים ביקשו ממני לא להתקרב אליו. אבל משהו אצל שנינו היה יותר חזק ומאז לא נפרדנו עד שנפטר, ולו לרגע".

אחרי שלוש שנים של פינג פונג בין הבירה למרכז עברה לתל אביב: "כי אתה עוד לא מעכל מי זה האיש הזה שגדול ממך, בא עם סיפור של שישה ילדים ושתי נשים שהיו לו בעבר, זה לוקח זמן". לזוג ילד אחד, נדב, בן 28.

ציור: אורי ליפשיץ

צִיור: אורי ליפשיץ

צִיור: אורי ליפשיץ

מלמעלה: "אצל רופא השיניים" 1980, "אנונימיות" מאוסף הפניקס 1967, "דירקטורים" 2004

יום שישי בצהריים. בחוץ רעש של האוטובוסים, המוסכים והמסגרות של דרום העיר. אבל בסטודיו שקט. "הוא היה כאן כל יום שעות, עבד בדרך כלל ביום, ולא הפריע לו רעש ולא אם צלצלת ורצית לבוא. הוא לא היה אומר, אני עסוק ואין לי זמן. היה מאוד זמין ומאוד נגיש לכל. בחורף היה כאן מאוד קר ובקיץ מאוד חם, והוא תמיד אמר לי: 'אני פשוט לא מרגיש את הדברים האלה כשאת עובד'".

הסטודיו ענק והיא עושה לי סיור בין העבודות שהשאיר בלכתו, יודעת בדיוק איפה כל אחת ממוקמת ומאיפה לשלוח איזו עבודה ומאיזו תקופה. אנחנו נפגשים לכבוד הרטרופקטיבה של ליפשיץ המציגה כעת במוזיאון הרצליה לאמנות עכשוויות (עד 3 בספטמבר), הראשונה מאז מותו ולמען האמת הראשונה בסדר גודל שכזה בכלל - היות שהעולם האמנותי המוזיאלי מעט מידר את האמן בעל הפה הגדול. ליפשיץ התפרסם, בין השאר, במזגו הסוער ובאמירות שנויות במחלוקת על הומוסקסואלים ונכים. הוא צייר ערבים בעיניים מכוסות וציורים מופשטים בשם "כפר קאסם" ונחשב בעיני רבים לפרובוקטור.

התערוכה מציגה התבוננות עומק מחודשת בפרקים מרכזיים ביצירתו. היא מתמקדת בתיאוריו את הסובייקט האנושי, גופו וזעקתו הקיומית. התצוגה מקיפה, החל מעבודותיו המוקדמות משנות השישים ועד אלה שיצר ממש בשבועיים האחרונים לחייו. ליפשיץ עסק בציור, פיסול, תחרית, קולאז' ורישום והיה מהבולטים שפעלו בארץ.

תמיד היה מעניין סביבו, כך אומרת דורית ליפשיץ, "בגלל הצורך לבחון גבולות. גם בחייו האישיים". עם זאת, לטענתה, בין הדימוי הציבורי שלו לבין מה שהוא באמת היו פערים ענקיים. "הדימוי הציבורי הזה, זה משהו שנדבק אליו. באמירות שלו וגם בעבודה אורי הלך לאתגר פרות קדושות, הוא לא פחד מזה ברמה המוסרית, העקרונית ואפילו האכזרית ביותר, הכל במודע וכדי לבחון מוסכמות חברתיות, רק משום שהיה מחובר וחרד למצב החברתי".

מה שבטוח, ביצירתו לא ניסה לעורר פרובוקציה. "אמנות הולכת עם פרובוקציה, אמן רוצה לנענע אותך כדי שתסתכל יותר עמוק, אבל שמעתי הרבה אמירות 'הוא אהב לעשות פרובוקציות'. זה מעצבן אותי שכאומרים את זה, בעיניי זה הרבה יותר עמוק מזה. זה לא כי הוא החליט בבוקר לקום ולעשות פרובוקציה, זה לא מהמקומות האלה". התערוכה מציגת חמש שנים לפטירתו ובה יותר מ-150 מעבודותיו. חלק נכבד מהן הגיע מאוספים שונים, החלק הנכבד הנוסף הגיע מהסטודיו. היא נפתחה בסוף מאי ותינעל ב-3 בספטמבר, אז גם יושק ספר על יצירתו של ליפשיץ שעליו עמלים כבר זמן רב אוצרי התערוכה, ד"ר איה לוריא ואורי דרומר.

להתרגש מחתיכות עץ

בקומת הסטודיו הראשונה נמצאים כל הפסלים שיצר. בקומה שמעל, שבה צייר, קשה לפספס קיר צבעוני ומקושקש והוא זה שעליו תלה את העבודות כשעבד עליהן. רואים בו את כל משיכות המכחול שיצאו מהמסגרת. באחד החללים בסטודיו נמצאים הרישומים, משם מציץ עליי זה של יבי (העיתונאי והמשורר יונה בן יהודה), מתוך סדרת גיבורי התרבות של ליפשיץ, עם הפזזה האופיינית לו פלוס הסיגריה.

אני מספר לה שאחרי מסלול התערוכה המפותל מלא החדרים והסדרות שיצר ליפשיץ כל חייו דוגמת "המתאבקים", "כפר קאסם" או "מיסטר רבינוביץ" המפורסמות, הכי התרגשתי משלוש חתיכות עץ ענקיות השעונות על הקיר שמאחורי הכיסאות של החדר האחרון בתערוכה שבו מוצג סרט וידיאו על פועלו. החתיכות מודבקות זו לזו, יחד יוצרות מעין דיקט תפאורה ענק שעליו פרצופיהם של כל אנשי התרבות בני דורו ובהם עמוס קינן, דן בן אמוץ, אריק איינשטיין ויבי. כן, זה הציור המקורי שהיה תלוי בכסית כל השנים.

מכסית ועד פרונטו

ליפשיץ היה עמוד תווך מרכזי בבוהמה התל-אביבית. כך עד היום, גם אחרי מותו, ציוריו מקשטים עטיפות תקליטים (שלום חנוך, למשל) או את קירות מסעדת פרונטו של רפי אדר, מעין גלגול מודרני ומפונפן של כסית. אני מספר לה שאת הציורים בפרונטו אני מכיר על בוריים, אך בתקופת כסית היפה עוד לא הייתי קיים. "זאת ממש היסטוריה", היא אומרת, "הקירות כבר אינם והאנשים שישבו שם חלקם כבר אינם". כשנסגר המקום, נקנה הציור על ידי אספן האמנות יוסי חכמי. בכלל, ציורים רבים ברטרופקטיבה מגיעים מאוסף חברת הפניקס שהיתה בבעלותו.

לאחרונה הועתקו העבודות כולן ותועדו בצורה ממוחשבת ומסודרת. "אורי היה נגד תיעוד, לא עניין אותו לתעד והוא לא התעסק בדברים האלה. הוא היה אמן פרה-דיגיטלי. הוא שבה את לבי בכל התחומים וכשהוא אמר שלא צריך לתעד בצורה ממוחשבת, זרמתי איתו. אחרי שנפטר הבנתי שאי אפשר בלי שהכל יהיה גם במחשב".

על שולחן הכתיבה הרחב מונחת המחברת "אורי בן 70" שהכינה לו כחלק ממסיבת הפתעה לכבוד יום הולדתו ובה ברכות מחבריו. אם נתחיל את המחברת מהצד ההפוך, נמצא קטעים על קטעים שדורית כותבת מאז מותו, בעיקר לעצמה, בכל פעם כשצף בה משהו משמעותי על יצירתו, על חייהם ובכלל. "אני כותבת כי זה דבר חדש בשבילי לעמוד

דורית ליפשיץ אלמנתו של אורי ליפשיץ בסטודיו. "הקירות כבר אינם והאנשים שישבו שם חלקם כבר אינם" צילום: עמית שעל
 בפני אנשים ולדבר על אורי ועל העבודה שלו, היא מסבירה. "זאת אחריות ענקית לדבר על אמן בכזה סדר גודל".

למשל כתבה על זה שכולם חושבים שהוא היה אמן פוליטי. "אורי לא היה אמן פוליטי ולא ביקורתי", היא מדגישה. "לפי דבריו, הוא היה אמן אבחוני. הוא ויתר על ביקורת לטובת האבחון. סדרות הנואמים, הפוליטיקאים או גיבורי התרבות הן כי הוא חי פה ועכשיו. הוא לא המציא אירועים, הוא הגיב על האירועים עצמם, וזה הדבר שהיה הכי חשוב לו".

ואיך היא ניסחה את זה במחברת? "הציור שלו עבר מגירוי לתגובה, להוסיף את כתב ידו על חומרים שקיבל מהמדיה. לזה הוא קרא אינדקס, לעבור מהמסך ומהעיתון ולהכניס את זה למסורת של ציור, לנסות לחלץ משהו שאתה ואני לא הבנו, כצופים או כעדים".

אמנות

מי באמת היה אורי ליפשיץ?

כיצד נהפך אורי ליפשיץ מכוכב בשמי הציור הישראלי ליוצר שנוי במחלוקת? והאם לא הגיע הזמן למקם אותו מחדש בשדה האמנות המקומי? לרגל הקרנת סרט חדש על אודותיו שביימה נורית קידר, אלמנתו דורית ליפשיץ משרטטת דמות אחרת לגמרי מהתדמית המוכרת

לעקוב

אלי ערמון-אזולאי

28 בפברואר 2013

בסרט תיעודי על אודותיו מ־2008 מנבא אורי ליפשיץ מול המצלמה כי ימות כעבור שלוש שנים: "75 זה מספיק לי", הוא אמר ודייק: בקרוב ימלאו שנתיים למותו. סרטה החדש של הבמאית נורית קידר - שהופק לערוץ 1 ויוקרן בהקרנת בכורה היום במוזיאון תל אביב במסגרת פסטיבל "אפוס" - מתמקד בליפשיץ, באמנותו ובריק שהותיר אחריו.

סרטו של יובל כהן מ־2008, שעסק במיתוסים וזיכרון ביצירתו של ליפשיץ, נקרא "גבר בעבודה" ואילו הסרט החדש נקרא בפשטות "אורי ליפשיץ". "זה אני בארון מתים", מצביע ליפשיץ על אחד הציורים בסטודיו שלו לקראת סוף סרטה של קידר. זהו ציור כהה ומאורך, אחד מתוך סדרה ארוכה של ציורי מיתה, אפלים ואף ברוטליים, המציגים בהקצנה את הליך קבורתו. "מפחיד?" שואלת אותו הילה רגב-חן, אחייניתו, שצילמה את הקטע לפני כשש שנים. "כשמתרגלים לזה זה נהדר. זה לא כואב. אני לא מרגיש את זה בכלל", הוא משיב.

בקטע הבא בסרט נראית דורית ליפשיץ, אלמנתו, ישובה מול המצלמה, ובאורח שאינו אופייני לא לה ולא לו, חושפת רגע אינטימי מרגעיו האחרונים: "ניגשתי אליו ושאלתי אותו אם הוא מרגיש אותי. אם הוא שומע אותי. הוא אמר לי 'את הכי יפה היום'. אלה המלים האחרונות שלו". אלה גם המלים האחרונות בסרט, הנחתם בתמונה שבדיעבד חשיבותה עולה על איכותה: האמן דרור קרטא צילם מרחוק את ליפשיץ שבוע ימים לפני מותו, מצייר את הציור האחרון שלו.

בחזרה לסטודיו

ליפשיץ נולד ב־1936 בקיבוץ גבעת השלושה ומת ב-28 במאי 2011. הוא היה אוטודידקט, מעולם לא השלים לימודי אמנות. בצבא שירת ביחידה 101 יחד עם אריאל שרון ומאיר הר ציון. הוא החל לצייר בשנות ה-50, עוד כשהתגורר בקיבוץ, וזכה להצלחה כבירה. בשנות ה-60 וה-70 נמנה עם מייסדי קבוצת "עשר פלוס", לצד רפי לביא, בוקי שוורץ, ציונה שמשי ואחרים, אשר ניסחו חלופה לסגנון המופשט הלירי של "אופקים חדשים" ששלט עד אז באמנות הישראלית.

במשך השנים הציג ליפשיץ תערוכות רבות בישראל ובחו"ל, ועבודותיו אף מצויות באוספים הגדולים בארץ - פרטיים ומוזיאליים גם יחד. הוא זכה בפרס קולב מטעם מוזיאון תל אביב (1965), בפרס קרן ארסמוס (1966) ובפרס דיזנגוף (1985). תערוכת היחיד הראשונה שלו היתה בגלריה עקד בתל אביב ב־1961. תערוכת יחיד מוזיאלית ראשונה הציג ב־1969 במוזיאון ישראל, באוצרותו של יונה פישר, ושנה לאחר מכן התקיימה תערוכה שלו במוזיאון תל אביב. כמו כן הציג, בין השאר, בבינאלה בסאן פאולו ובגלריה וייטצ'אפל בלונדון. בישראל עבד לסירוגין עם הגלריות גבעון, בינט וגורדון. הוא ידוע בציוריו האקספרסיביים, בשימוש בתצלומי עיתונות של המציאות הישראלית - למשל בסדרה שעסקה במשפטו של יגאל עמיר, סדרת הנשיאים, השופטים, עוולות הכיבוש ועוד. בנוסף לכך יצר אינספור תחריטים ופסלי ברונזה.

דורית ליפשיץ על רקע עבודותיו של ליפשיץ איפור: סמדר חזן

צילום: איליה מלניקוב

סרטה של קידר על אודות ליפשיץ שונה וחורג מכל יצירה תיעודית סטנדרטית, ולבטח כזו שהופקה בהזמנת ערוץ טלוויזיה. היא גם אינה מקלה על הצופים ומותירה פרטים חסרים, פערי מידע. אורכו של הסרט 70 דקות. הוא אינו נרטיבי כלל, אינו משרטט כרונולוגית את חיי האמן. הסרט לא מספק פרטים ביוגרפיים ואישיים של ליפשיץ חוץ מאלה העולים מתוך השיחה עמו, כמו זיכרונותיו מהקיבוץ, יחסיו עם הוריו ועם בתו יסמין, שמתה בצעירותה ממחלת הסרטן. שתי נשותיו הקודמות, ילדיהם המשותפים, אחיו ואחותו נעדרים מהסיפור, וכך גם

דמויות רבות מעולם האמנות שמילאו תפקיד כזה או אחר בקריירה שלו.

אין כתוביות בסרט, גם לא של שמות המרואיינים בו. צעירים שיצפו בו עלולים לא לזהות את הסופר [יורם קניוק](#), שהיה חברו הטוב של ליפשיץ במשך שנים; את נשיא בית המשפט העליון בדימוס מאיר שמגר, שליפשיץ צייר סדרה שלמה על פי דמותו; או את הצלם זיו קורן, שבילה במחיצתו של ליפשיץ כשנה כשעבדו ב-2002 על אלבום משותף, "אבנים ודגלים", ובו ציורים של ליפשיץ לפי צילומיו של קורן מאינתיפאדת אל אקצה.

הדגש בסרט הוא איפוא על יצירתו. על מניעיו, על תהליכי העבודה שלו ועל העבודות עצמן. מופיעות בו מאות יצירות שצילמה הבמאית במצלמת סטילס, בזו אחר זו, מקרוב ומרחוק, כמו ניסתה להנפיש אותן. הנרטיב של הסרט מצוי באתר שבו הוא מתרחש - רובו הגדול צולם בסטודיו והוא מלווה בפסקול מקורי של המוסיקאי אבי בללי, גם הוא חבר של ליפשיץ. בין שאלה חומרים שצילמה הבמאית עצמה ובין כאלה שיצרו אחרים - בהם אייל גפן, אלדד זיו, צבי שיסל, עידו צוקרמן - הכל מתקיים בין קירות הסטודיו. "זה הדבר היחיד שידעתי שרציתי", אומרת קידר. "אני לא יוצאת מהסטודיו החוצה. פיסית ומטאפורית. זה העולם שלו. את רוצה לדעת מיהו אורי ליפשיץ - את פוגשת אותו בסטודיו".

החזרה לסטודיו לא היתה קלה לקרובים אליו; לא לשמגר, קורן וקניוק ובוודאי לא למשפחתו הקרובה: אלמנתו דורית, בת 55, ובנם המשותף נדב, בן 26, שעבד בשנים האחרונות בסטודיו לצד אביו. "לקח לנו המון זמן לחזור לסטודיו. זה היה ממש קשה", מספרת ליפשיץ. "במשך כל השנים הייתי המון בסטודיו. היינו בזוגיות דחוקה וצפופה, תמיד הייתי מעורבת. אורי עירב אותי בכל. ולבוא לסטודיו כשהוא איננו היה משבר ענקי".

אורי ליפשיץ

הסטודיו של ליפשיץ שוכן בדרך אילת פינת רחוב אברבנאל בדרום תל אביב, במרחק הליכה קטן מבית המשפחה בנוה צדק. ליפשיץ אהב

את השכונה, נהנה ללכת בה והכיר את כל בעלי המלאכה שסביבו - חלקם כבר אינם שם מתוקף השינוי שחל באזור; הוא עבד אתם, נעזר בהם ואכל אתם ארוחות צהריים, והם השיבו לו חיבה.

הסטודיו הוא בעצם בניין שלם של שלוש קומות, שבני הזוג רכשו לפני יותר מ-20 שנים. בקומה הראשונה מאוחסנים מרבית פסליו של ליפשיץ, בקומה האמצעית עבודות נייר לא ממוסגרות, ובקומה השלישית והגדולה מכולן ישנו אזור עבודה נרחב וכן מאוחסנות עבודות שמן גדולות. בשנה האחרונה, מספרת ליפשיץ, באו לסטודיו כמה קבוצות של מבקרים שביקשו ללמוד על יצירתו. המשפחה מקווה לפתוח את הסטודיו לציבור יום אחד. "כשסידרנו את הסטודיו, עברנו נייר נייר", מספרת ליפשיץ. "הוא היה מאוד מסודר, אך תיעוד לא דיבר אליו ובמשך השנים אנחנו זרמנו אתו. הוא חשב שזה בזבז זמן. אני חושבת שהוא טעה", היא מבהירה.

"פרשנו בפני נורית (קידר) את כל מה שיש בסטודיו. העבודות הראשונות, האווירה שהוא יצר בסטודיו במשך כל השנים. גם היא הרגישה את זה. לשבת בסטודיו זה לא כמו לשבת בחוץ, יכולת כמעט להריח אותו, לשמוע את המוסיקה שהוא שמע בתוך הסטודיו", מוסיפה ליפשיץ.

הבחירה לצלם בסטודיו נפלה בביקורה הראשון של קידר במקום. היא פנתה לליפשיץ באירוע חברתי ואמרה לו שהיא מעוניינת לעשות עליו סרט. כעבור כמה ימים הגיעה לסטודיו עם מצלמת וידאו קטנה. "נכנסתי לסטודיו והייתי בהלם", מספרת הבמאית. "הכמויות. אני עולה שלוש קומות ועוד ועוד עבודות. לא רואים דבר כזה. אני זוכרת ששאלתי אותו כמה תמונות יש פה, הוא ענה לי 2,400. לא האמנתי. לא הבנתי. הרי הוא בן-אדם שקיבל פרסים והציג הרבה. ואז הבנתי שמשוה קרה. שהוא נעלם".

כוונתה של קידר בדברים אלו לשינוי שחל במעמדו של ליפשיץ בעולם האמנות: מכוכב בשנות ה-60 וה-70 - לאמן שאינו במרכז השדה. בסרט, בתשובה לשאלתה, אומרת דורית ליפשיץ: "יש לי היום, לדעתי, בין 70% ל-80% עבודות שלא נראו. אינסוף. יש לי 700 תחריטים.

לרמברנדט היו 500". ליפשיץ עצמו אומר בסרט: "משנת 70' לא היתה לי תערוכה בשני המוזיאונים. היתה אחת ב-69', אחת ב-70'". קידר שואלת אותו אם זה כואב לו והוא משיב בחיוב. כואב לו שלא רואים את העבודות. "ברור שכל אחד רוצה לקבל פידבק", מסבירה דורית ליפשיץ. השם היחיד מעולם האמנות שמוזכר בסרט הוא שמו של פרופ' מרדכי עומר, שלדברי ליפשיץ קבע עמו שלוש פגישות ולא בא לאף אחת מהן.

מתוך הסרט "אורי ליפשיץ" צילום: דן זלצר

"אורי - ואני אגיד את זה בצורה הכי ברורה - יצא מהשיח. זו עובדה", חורצת ליפשיץ. עם זאת, היא מסרבת להתלונן ולהציג תמונה פשטנית התולה אשמה רק באחרים וטוענת לעוול. "הרבה מזה הוא עשה. אורי היה האיש הכי גלוי לב שאני מכירה. לפעמים זה היה לטובתו ולפעמים זה פגע בו. חוץ מהרגישות החברתית שהנחתה את העבודה עצמה, אחד הדברים שהוא התעקש היה להיות חופשי. הוא לא עשה זאת מתוך רצון לבעוט, אלא משום הרצון בחופש העשייה".

למה את מתכוונת?

"אורי, במודע לחלוטין או בחוסר מודעות גורף, הוציא את עצמו מכל מסגרת שחשב שלא איפשרה לו את חופש העבודה שהוא היה צריך. ואני לא מדברת רק על עבודה ומסגרות אמנותיות, מדובר גם במסגרות חברתיות ומשפחתיות. לעזוב פעמיים משפחה עם ילדים זה לא דבר קל. למזלי, לנו היתה מסגרת שבה הוא נשאר הרבה שנים. לא פשוט תמיד לחיות לצד איש כזה, ואני לא מתלוננת לרגע, אבל לעמוד ולהחזיק כל כך הרבה שנים וגם באופן שבו היינו אוהבים כמו ביום הראשון שנפגשנו - זה הדבר".

עם זאת טוענת ליפשיץ - ובכך היא חולקת על דרכו של בעלה - "הוא יכול היה להגיד מה שהוא רוצה, אבל מוזיאון הוא עדיין המקום הכי נכון בשביל שהקהל הרחב יכיר את העבודות שלו. הוא היה עונה לי, 'דורית, מוזיאון זה רק קירות'".

את חושבת שהוא קיבל את ההכרה הראויה לו?

"הוא לא עסק בזה. ממש לא עסק בזה. הערכים של הצלחה שמקובלים בחברה הישראלית ובשדה האמנות המקומי לא היו תקפים בעיני אורי ולא עניינו אותו. אורי לא חיפש הגנות וגם לא פחד לשים עבודות בכל מקום. להיפך, תמיד נשמעה ביקורת על היכן שהוא בחר להציג. התערוכה האחרונה שהציג בגלריה 'נחשבת' היתה בשנות ה-80 בגלריה גורדון".

ב-1967, כשליפשיץ עזב את הקיבוץ לאחר גירושיו הראשונים, הוא עבר לתל אביב וחבר לעמוס קינן, דן בן אמוץ, שמוליק קראוס ואחרים, שהיו ידועים לשמצה כולם בשל התבטאויותיהם והתנהגותם הסקסיסטיות, הרגלי השתייה שלהם ועוד. ליפשיץ עצמו ייזכר בקרב רבים בשל התבטאויותיו הפרובוקטיביות על נכים, נשים, מזרחים והומוסקסואלים. אך נראה שאין לתלות בכך את הרחקתו ממרכז שדה האמנות, שכן אמנים לא פחות קיצוניים בהתבטאויותיהם או בהתנהגותם לא נדחו. זמן קצר לאחר מותו אמר האמן יאיר גרבוז: "אין עוד אמן ישראלי שהיה כה מרכזי במשך זמן כה רב בקרב אמנים, מבקרים וקהל רחב. אך מאז הצלחתו בשנות ה-60 וה-70 קרו דברים, אם בכוונתו ואם לא, שהדירו אותו משדה האמנות בארץ. היה זמן שוויתר על ההכרה שלה זכה וזילזל בה או נמנע ממנה, ומאוחר יותר כשרצה לחזור לאותו המיקום המרכזי, יכול להיות שלא בדיוק הצליח".

מעבודותיו של ליפשיץ: "מתלוננת א'", 2008

צילום: דן קינן

ההיסטוריון והאוצר ד"ר [גדעון עפרת](#) אומר כי שיאו של ליפשיץ כאמן היה בתערוכותיו בגלריה גורדון. הראשונה הוצגה ב-1972 והשנייה - תערוכה כפולה בשני חללי הגלריה דאז - ב-1985. אחריה, החלה הפגיעה במעמדו. עם זאת, עפרת טוען ובצדק שלא משנה מה אירע ב-20 השנים האחרונות ומהו טיב יחסיו של ליפשיץ עם מרכז השדה - אי אפשר להכחיש מה שהיה לו: "כישרון כביר, יד מרשימה, יכולת רישום בלתי רגילה בצבע, עיפרון ותחרית. הוא סלל דרך והעמיד עבודות חשובות בהיסטוריה של אמנות ישראלית". אם יודר ויישכח מתערוכות היסטוריות ותצוגות קבע בשל אופיו או בשל עבודותיו המאוחרות, זה יהיה חמור מאוד, סבור עפרת. "אוצרים והיסטוריונים

חייבים לשקול מחדש את מקומו, חשיבותו ותרומתו של אורי ליפשיץ, מחשובי ציירי שנות ה-60 וה-70.

אשר ליחסיו אתו, אומר עפרת, "מעולם לא הצלחתי להתקרב אליו אף על פי שניסיתי". כך, למשל, בספר מקיף על 100 שנות אמנות ישראלית שפירסם באנגלית ב-1998 הוא כתב על ליפשיץ, אך האמן סירב לפרסם בו את עבודותיו. הסיבה לכך היתה שעפרת התמקד בעיקר ביצירתו המוקדמת, בעוד שליפשיץ רצה לכלול בספר רק עבודות חדשות משנות ה-90. הוא לא הסכים לפשרה. גם כאשר אספן האמנות בנו כלב אצר במוזיאון תל אביב את תערוכת "עשר פלוס", ב-2009, סירב ליפשיץ להשתתף.

"הוא היה דעתן עד מאוד, לא סובלני ולא גמיש", גורס עפרת - הרוחש לו הערכה מקצועית אדירה. "הוא היה כמטאור עצום, עם הפשטה אקספרסיוניסטית קיצונית שאתה הלך רחוק מתוקף אישיותו האנרכיסטית. הוא הביא פן אחר לאמנות הישראלית, מה שיונה פיישר כינה 'הפיגורטיביות החדשה'".

האוצרת גליה בר אור, מנהלת המשכן לאמנות בעין חרוד, מסרבת לדבר על אופיו של ליפשיץ כגורם שהרחיק את הקהל ואת שדה האמנות ממנו. "להתעסק באופי זו התחמקות", היא טוענת. "אני התרשמתי שהכוח שלו נשמר כל העת באופן שבו שיקף מגמות שהתפתחו בחברה הישראלית. הוא תקף בצורה ישירה מצבים אקטואליים ושיקף חזות קשה מבחינת ערכים, זהות, אופי החברה. את האלימות הבוטה, את הפשיזם, דברים שעולים לא רק מהדימויים בעבודות אלא גם מהחומרים שלהן ומהצירופים שלהן. זה לא מצא חן בעיני המעגל האנין של האמנות, החוג הפנימי, שלא עסק בהתמודדות אקטואלית".

תרדי לי מהאוטו

אלמנתו של ליפשיץ מספרת שהכירו במקרה. היא היתה בת 22, הוא בן 44. "הלכתי לבקר בבר של חברים ואז הוא הופיע. מאותו יום לא נפרדנו", אומרת דורית ליפשיץ. "בהתחלה עבדתי בעסק של המשפחה שלי, ותוך זמן מה הוא אמר לי שאם אנחנו ביחד אז לא

מתאים לו שאתעורר ואצא מהבית. ומאז היינו כל היום יחד, 24 שעות ביממה לאורך כל השנים. חשבנו, הרגשנו, עשינו ולא עשינו - ביחד".

היא מספרת שכאשר נפגשו לראשונה לא ידעה מי הוא וגם לא הבינה מדוע הכל לוטשים בו מבטים וניגשים לדבר אתו. בסרט היא מספרת שכשהתברר לה שהוא צייר, הגיבה: "יואו, איזה דבר נפלא. אתה צייר ואני אשב לידך ואתה תצייר אותי. פינטזתי. ואז הוא אמר לי שהוא לא כזה סוג של צייר. והוא אף היה יותר בוטה ואמר: 'תרדי לי מהאוטו, אני לא סוג כזה של צייר'".

אף על פי כן, הוא יצר דיוקנאות רבים שלה. "הציור הכי סקסי שעשה אי פעם היה של בת שבע שמפשילה את השמלה שלה. ואני קינאתי מאוד. והוא צייר גם אותי כך", היא מספרת. בדיוקן אחר שמופיע בסרט נראית ליפשיץ ישובה על מזרן בפורטו ריקו, לשם נסעו לזמן מה בילדותו של נדב. "זו היתה תקופה מדהימה. הוא עשה אז כמה ציורים שלי".

"Convicted", דיוקן עצמי, 1980

צילום: אורי ליפשיץ

בארבע שנותיהם הראשונות יחד התגוררו בסטודיו שלו, שהיה קטן בהרבה מהנוכחי. שם, מתארת ליפשיץ, "הלכתי על קצות האצבעות"; "אבל כשעברנו לגור בבית הזה, התחלתי לסדר אותו כפי שרציתי. אורי לא היה בבית ותליתי את העבודות שלו שכל כך אהבתי".

בחייהם המשותפים הוא התרכז ביצירה, היא - בכל השאר. "מיום שאני מכירה את אורי הוא לא התעסק בכסף. לא עקב אחרי חשבונות, לא ידע אילו הוצאות ואילו הכנסות יש, כלום. הוא היה מוציא כסף על פסלים, לפעמים יותר, לפעמים פחות, ואני הייתי צריכה להתמודד עם זה ותמיד עשיתי את זה באהבה ענקית. הוא היה אומר תמיד על הכסף, לא נורא, הפסלים זה המניות שלכם".

מה למדה ליפשיץ מהזוגיות? "זה יישמע לך לא הגיוני, אך ויתור ונתינה", היא משיבה. "יש את זה אצל שנינו. לא דיברנו על כך, אך ידענו. אורי היה מוותר על עצמו, או יותר נכון משחרר את עצמו, מול

הציור. אני זוכרת שהוא אמר לי שאם מישהו מרגיז אותי או נלחם בי - אני צריכה לוותר".

היא ובנה, היא מספרת, חיו עם ליפשיץ את האמנות. "המשפחה הקטנה הזאת שלי ושל נדב, וגם המשפחה המורחבת, ששת ילדיו, חיינו את זה. הכל נע סביב האמנות שלו". אף על פי כן, היא טוענת, "איש לא הרגיש שזה על חשבוננו".

ליפשיץ היה קם בכל בוקר, מכין קפה לשניים. "זה היה הדבר היחיד שהוא עשה בבית, פרט לכך הוא לא עשה דבר", מפטירה זוגתו בהומור ובחום. אחרי הקפה היה מתיישב לקרוא עיתון, גוזר ותולש ממנו דימויים והולך לצייר אותם בסטודיו. "אם חלילה זרקתי את העיתון של אותו יום היה פורץ ויכוח, מהבודדים שהיינו מנהלים", היא מספרת. לעומת זאת, "אין ציור שלא היה גומר, מצלצל אלי הביתה ואומר 'בואי'. כל פעם זה היה גורם לי להרגיש בעננים".

אף שנהג לבלות בסטודיו שעות ארוכות, שבהן לא רק צייר כי אם גם קרא, כתב וחשב - אלמנתו מגדירה אותו כאיש משפחה: "תראי כמה ציורים שצייר את הילדים, את המשפחה, את הנכדים ואותי. ריגש אותו להיות אבא. שבעה ילדים - רק המספר הזה מרגש. הוא מעולם לא אמר 'אין לי זמן, אני עובד, עסוק או לא יכול'. ילדים היו קודש הקודשים לאורי".

חלק גדול ויוצא דופן בסרט נוגע ביחסיו עם בתו המנוחה יסמין. הוא מתאר את אוזלת ידו כאב אל מול מחלתה חשוכת המרפא. ליפשיץ מדבר על השיחות שלהם, על ניסיונותיו למצוא מוצא, על חוסר היכולת לוותר. קשר מיוחד ושונה היה לו עם בן הזקונים שלו. "נדב לא בחר לצייר", אומרת אמו, "הוא גדל לתוך זה. הסתובבנו אתו בכל העולם. כשאורי ויתר על קיר בסטודיו ופינה לו אותו, זה ריגש אותי עד מוות. שנדב עובד שם ולא כממשיך דרכו, אלא בדרך שלו".

היא ממשיכה ומספרת כי ליפשיץ הושפע בעיקר מוולסקי, גויה, סזאן, רמברנדט. בארץ העריך מאוד את יגאל תומרקין; רבים גם השוו ביניהם, מבחינת היצירה וגם האופי. עוד העריך וניהל חברות ארוכות שנים עם הצייר הירושלמי איוון שובל. גם לאביבה אורי רחש הערכה,

ואפשר אף לעמוד על כמה קווי דמיון ברישום האקספרסיבי וסוער המזג של השניים.

אף שלפשיץ לא הציג עוד במוזיאונים, הרחיק את עצמו ובד בבד הורחק מהזירה המרכזית, הוא לא הפסיק לעקוב אחר הנעשה ובכל יום שישי יצא לסיבובי גלריות. קשה לחשוב על ממשיכי דרך שלו, מה גם שמאז פיטוריו מבצלאל בשנות ה־70, לא לימד.

כיום, מספרת ליפשיץ, קשה לה במיוחד להביט בעבודותיו, שהיא מכירה על בורין. "להסתכל על העבודות שלו כשהוא אינו, זה קורע. האיש שידע לאהוב בצורה הכי גדולה, לתת את החיבוק הכי גדול, שהיתה לו הרגישות החברתית, הסקסיות, השרמנטיות וגם האגרסיביות שלו - כל הדבר הזה היה שלי במשך כל כך הרבה שנים אך לא מספיק. זו תחושת גאווה שמהולה בעצב עמוק שזה נגמר".

נורית קידר

צילום: דודו בכר

לדבריה, ליפשיץ חזר ואמר שאחת הסדרות הכי חשובות שעשה היתה "הדיבוק" - יצירות המתארות הוצאת דיבוק. היא נעשתה בעקבות כתבה שפורסמה במוסף "הארץ" ב־1998 והציגה אותו באור ביקורתי, לא חיובי ולטענת אלמנתו, גם לא מהימן לחלוטין. "היא פגעה בו מאוד", היא מספרת. הסדרה הקשה והאקספרסיבית מוצגת בהרחבה בסרט והאמן אף מדבר עליה, בלי לחשוף את הסיבה לעשייתה. הוא רק מספר שזו הפעם הראשונה שהוא נתן לעצמו ולרגשותיו לחדור לעבודה.

ליפשיץ מצדה אומרת על הכתבה: "היו כתובים שם כל מיני דברים שיצאו מהקשרם, ביניהם שתפקידה של האשה הוא לתת שירותים ועוד דברים על נכים, וזה לא מה שהוא באמת חשב. היא לא שיקפה את המוסריות שלו. היה לו מוסר אנושי הכי גבוה שיכול להיות. אחרי שהבין שהוא ספג דבר נורא קשה, ופחד שלא ירצו את העבודות שלו, הוא הוציא את הדיבוק. לאחר תקופה הוא אמר שהוא לא רואה שהחיים או העבודה שלו היו מגיעים לאן שהגיעו לולא הכתבה הזאת". אשר לה, היא אומרת, "כל מה שעוסק באורי, זו גם המהות שלי. ככה

היו כל החיים שלנו. כל דבר שקרה סביב אורי מרגש אותי עד מאוד.
לכן קשה לעשות את הדברים עכשיו כשהוא לא בשטח".

ידע או לא ידע

כיום דורית ליפשיץ חיה בגפה בבית בנוה צדק. זוהי דירה רחבת ידיים, בעלת תקרה גבוהה וחללים גדולים במיוחד. אורי ליפשיץ נוכח בכל קיר ופינה. הוורסטיליות החומרית והסגנונית שלו, כמו סקרנותו לחומרים וביטויים, מקשה על הניסיון להבדיל בין פרטי הבית ובין יצירותיו. פסלים רבים עומדים על הרצפה או מונחים על הרהיטים; ציורי שמן גדולים, רישומים ועבודות בטכניקה מעורבת תלויים בנדיבות על הקירות; ובנוסף אליהם מפוזרים ברחבי הבית כלי חרס וקרמיקה שיצר ליפשיץ בדוגמת כדים מצוירים, שני שולחנות זכוכית שאת רגלי המתכת המעוטרת שלהם עיצב, ועוד ועוד.

ליפשיץ עצמו לא היה מציב את עבודותיו בביתו, אך זוגתו תבעה את זכויותיה על האגף הביתי ונהפכה לאוצרת האוסף. אין שם דבר שאינו שלו. "זה מנדט שהוא איפשר לי", היא אומרת. "מדי פעם הייתי שולחת בחור או שניים לסטודיו לקחת עבודות הביתה. הוא היה צוחק עלי תמיד, אבל כשהיה מגיע הביתה ורואה את העבודות מונחות ותלויות כפי שבחרתי, הוא היה מתמלא נחת". אם בחייו היא נהגה להחליף מפעם לפעם את העבודות שבבית, הרי מאז מותו לא שינתה דבר.

על אף יופיים הרב והאקספרסיביות הבולטת בהם, הציורים והפסלים שבבית אינם קלים לצפייה. חלקם אפלים, רובם מורבידיים, אלימים, כמו המציאות שהדימויים לקוחים ממנה. באחת העבודות נראית אשה פלסטינית למרגלות הריסות ביתה, בדיפטיך אחר נראים ברבורים שחורים ועורבים כמו מבשרים על מוות. ציור גדול ומאורך במיוחד נקרא "בית מטבחיים" וכל הדמויות בו מעורבות בצורה כזו או אחרת בהוצאה להורג.

על גילוי מחלת הסרטן שבה לקה מספרת ליפשיץ: "אורי חלה. חשבנו שזו שפעת ונסענו לבית חולים כי החום לא ירד שלושה ימים. בבדיקה הראשונה הבינו שמשהו לא תקין. אני, מתוך היחסים שלנו, החלטתי

שאני לא מספרת לו שום דבר. הבנתי שהוא חולה מאוד, ומכיוון שהכרתי אותו, ידעתי שהוא לא יעשה ולא ירצה (טיפולים); כמו שהוא ניסח פעם בפני אחד הרופאים, הוא לא רצה שהעבודה שלו תהיה ללכת לבית חולים ואמר שהוא כבר חי חיים מלאים. במשך שלושה חודשים לא סיפרתי ולו מלה. והוא מצדו לא שאל. לא אופייני לאורי. מבחינה פיסית הוא לא הרגיש שהוא חולה, חוץ ממעט עייפות. היינו גלויים מאוד ודיברנו על כל דבר בחיים ובצורה הכי אינטימית. אבל אולי בתוך תוכו הוא כן ידע".

רבים מהפסלים שבבית הם דיוקן עצמי של ליפשיץ, בתקופה שהתמודד עם סרטן הגרון. במשך חודש ימים עבר בכל זאת טיפולים, ובאחד מהם ביקש את המסכה הרפואית שהניחו על פניו - יציקה שלה מופיעה באחד הפסלים בבית. "זו הדרך שהוא התמודד עם הסרטן שלו", אומרת זוגתו. "לרגע לא היה עצוב או מפוחד. אני זוכרת איך הלכנו במשך 30 יום לאיכילוב לקבל את הטיפולים. בן אדם רגיל היה מפחד והוא עשה מזה סדרה שלמה. לא מלהתבכיין אלא מלהיות זקוף".

רגעי הנחת היחידים, לעומת מראות הזוועה, מצויים בדיוקנאות המשפחה. רישום מרגש במיוחד הוא זה שבו נראה נדב בן שש, מבטו עצוב מעט אך דמותו צבועה בססגוניות עזה. כך גם דיוקן של דורית ליפשיץ, שכמו רבים אחרים מסוג זה, מעיד על הקירבה הרבה בין השניים ואף יותר מכך, ספוג אינטימיות. קידר הצליחה לשחזר רגע כזה בראיון המופיע בסרטה: כשליפשיץ נזכרת ביום היכרותם ובאופן שבו חוותה את תחילת הקשר, היא נדמית תמימה ונרגשת שוב כבת 22.

הזוגיות שלהם היתה סימביוטית, היא אומרת. "כשהכרתי את אורי וגרנו בסטודיו שלו זה היה מדהים ורומנטי והכי כיף בעולם. הרגשתי שהעבודה שלו היא סוג של קודש. אני לא באתי מעולם של אמנות, אבל מהרגע שהכרתי אותו ואת האמנות שלו מאוד התחברתי, וזה מה שהיום עוזר לי להתגבר על הריק הנורא הזה. תסתכלי על הציור הזה", היא אומרת ומצביעה אל אחד הציורים התלויים בפינת האוכל הפתוחה למטבח - "הציור הזה הוא אורי, איך שישנו, התעוררנו,

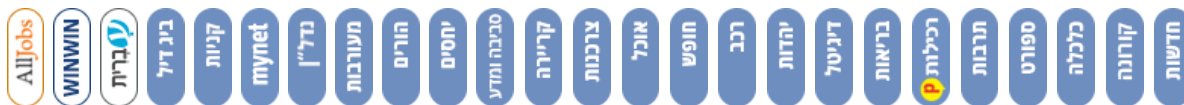
גידלנו את הבן שלנו. אני הרי יצאתי ילדה מבית הורי ועברתי לגור עם אורי, בחיים לא ישנתי לילה לבד. אחד הדברים שמחזיקים אותי, חוץ מהאהבה הגדולה שלי לנדב, זה שאני מסתכלת - כל השנים האלה ועוד יותר היום - על העבודות שלו, וזה מרים לי את הכתפיים ועוזר לי להמשיך עוד יום".

הצג עוד

מערכת | הנהלה | מדיניות פרטיות | תנאי שימוש | צרו קשר | רכשו מינוי | ביטול מינוי דיגיטלי | שאלות ותשובות | פרסמו אצלנו

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר האיכותי בישראל

© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ

דואר אדום · מזג אוויר · דעות · מוספים · בלייזר · אסטרולוגיה · פרוגי · פרויקטים · לימודים · בעלי מקצוע · ביטוח · חתונות · דרושים · English · Espanol

אינטרנט

art

האמן אורי ליפשיץ הלך לעולמו

ליפשיץ, צייר ואמן הדפסים בולט בנוף האמנות המקומי, נפטר ממחלת הסרטן כשהוא בן 75. הוא יובא למנוחות בקיבוץ גבעת השלושה שבו נולד וגדל

ynet פורסם: 18:08, 28.05.11

האמן אורי ליפשיץ הלך לעולמו היום (שבת) בגיל 75. ליפשיץ, צייר ואמן הדפסים שזכה במספר פרסים יוקרתיים, סבל ממחלת הסרטן ומת לאחר שמצבו הבריאותי הידרדר במהירות בתקופה האחרונה. הוא הותיר אחריו שבעה ילדים משלוש נשים.

במשך כל שנות יצירתו הציג ליפשיץ תערוכות רבות בארץ ובעולם ועבודותיו נמצאות באוספים הגדולים בישראל. במהלך הקריירה זכה גם בפרסים רבים, ביניהם פרס קולב מטעם מוזיאון תל אביב (1965), פרס קרן ארסמוס (1966) ופרס דיזנגוף (1985).

עבודה של ליפשיץ שהוצגה בתערוכה לפני כשנתיים (צילום: רן ארדה)

ליפשיץ נולד בקיבוץ גבעת השלושה ב-1936, והוריו היו ממייסדי הקיבוץ. בתקופת הצבא שירת בצנחנים ביחידת 101 יחד עם אריאל שרון ומאיר הר ציון.

ב-1967, לאחר גירושיו

הראשונים, עזב את הקיבוץ ועבר להתגורר בתל אביב, שם הצטרף לחבורת "כסית" עליה נמנו עמוס קינן, דן בן אמוץ, שמוליק קראוס ואחרים.

בראשית דרכו האמנותית יצר בסגנון "המופשט הלירי" של קבוצת "אופקים חדשים", אולם באמצע שנות ה-60 שינה כיוון והפך לאמן פיגורטיבי. השכלה

התערוכה "בחזרה לעתיד" של אורי ליפשיץ חושפת את עולמו המרתק של אמן ששונא גוונים, מאביס בברונזה, מתעקש להיות א-פוליטי, וממשיך לטעון כי יש מלחמה בין ידע לחשיבה

עתיד בשחור לבן

פורמלית באמנות לא רכש מעולם, למעט תקופה קצרה בקיבוץ נען, שם למד ציור אצל האמן חיים קוה. בתקופה מסוימת חבר ליגאל תומרקין ולקבוצת אמנים שנקראה "עשר פלוס", אולם במשך הזמן התנתק ממעגלים חברתיים אלו ומאורח החיים הבהמיני שנלווה אליהם.

ליפשיץ יובא למנוחות מחר ב-16:00, בבית העלמין בקיבוץ גבעת השלושה.

[מצאתם טעות בכתבה? כתבו לנו](#)

✉ לפנייה לכתבת/ת

שלחו כתבה שתף ב- שתף ב-

תרבות

אורי ליפשיץ, אמן של שגיאות וספקות

הוא הותיר חותם על הציור הישראלי, אך ייזכר גם בהתבטאויותיו הבעייתיות. עם מותו של אורי ליפשיץ, "פועל של הציור" שהתעקש לא להיות בקונסנזוס

דניאל ראוכוורגר

30 במאי 2011

"אתה הולך לצייר, ועומד לפני הבד הלבן, וכל חוסר הידע והיכולת עומדים לפניך. הכל מוכן: אתה רוצה אדם, יש. אתה רוצה פרח, יש. ובית יש. אתה מתחיל לצייר סוס, וחושב מה יותר יפה, סוס או ציור? וסוס יפה יותר, ואדם יפה יותר, ושמע יפה יותר."

במלים אלו נפתחת שיחתו של אורי ליפשיץ עם אדם ברוך ב-1972, שתועדה בקטלוג התערוכה "ציורים ותחריטים מספרד" של האמן בגלריה גורדון בחורף של אותה השנה. בלית ברירה ובקושי גלוי שייך ברוך את אישיותו המורכבת של ליפשיץ, כאמן וכאדם, לזרם "הפיגורציה החדשה". כמו כן ציטט בהקדמתו את גוגול, שכתב בסיפורו "הדיוקן": "סערת נפש לא היא הרגשתו של אמן, כי גם בסערת נפשו נושם האמן שלווה".

כמעט 30 שנים עברו מאז, שנים של סערות, קרבות יום-יומיים בין צייר לקנווס או נייר, ושלשום הכריעה מחלת הסרטן את הפרש ואת סוסו: אורי ליפשיץ מת בן 75. בדרכו האחרונה, אתמול, ליוו אותו רבים יותר משהיו לצדו בשני העשורים האחרונים לחייו. ליפשיץ אמנם יירשם כאחד מאבותיו ומנסחיו של הציור החדש בישראל, הציור המשוחרר שהשאיר מאחור אופקים ישנים והתגבר על המופשט הלירי; אך גם ייזכר בהתבטאויותיו מעוררות המחלוקת על נשים, נכים, מזרחים והומוסקסואלים, שהיו אחד הגורמים להתרחקותו מזרם האמנות המרכזי.

מה-101 לעשר פלוס

"פועל של הציור", כך הגדיר דוד טרטקובר את שכנו וידידו הוותיק. ליפשיץ, שנולד בקיבוץ גבעת השלושה בשנת 1936, לא רכש מעולם השכלה אמנותית פורמלית. לאחר שירותו הצבאי, בסיירת הצנחנים (יחידה 101) לצד אריאל שרון ומאיר הר ציון, החל לצייר. "התחלתי לצייר בשנות ה-60, בן 24, בגבעת השלושה", סיפר בעבר. "ציירתי מה שראיתי - אני מצייר בזכות היכולת של ידי להעביר מה שאני רואה". לאחר שעזב את הקיבוץ, עבר לתל אביב והשתלב בחבורת כסית, שם חבר לשמוליק קראוס ועמוס קינן. בתוך זמן קצר, בגיל 31, ייסד יחד עם רפי לביא, בני אפרת, בוקי שוורץ ואחרים את קבוצת "עשר פלוס" האוונגרדית.

בסוף שנות ה-60 תרם ליפשיץ בדרכו לבחינה מחודשת של הציור. "ליפשיץ הטביע חותם והוכיח פעם נוספת שהציור לא מת, אף שפעמים כה רבות הוספד במשך המאה ה-20", אמר אתמול מארק שפס, מנהלם הקודם של מוזיאון תל אביב לאמנות (1977-1990) ושל מוזיאון לודוויג לאמנות בעיר קלן שבגרמניה (1991-2002). "באותה התקופה, גם בארץ וגם בעולם היתה חזרה לפיגורטיבי. מבחינה זו היו לו כל התכונות להיות אחד המאסטרים של הכיוון הזה: יכולת הרישום שלו, אישיותו המתפרצת, הלא-מתחשבת. היה בו ניגוד מרתק: מצד אחד הוא בלט בקבוצות החברתיות שאליהן השתייך ומצד שני גם תמיד התרחק".

שפס מתקשה למתוח קווי דמיון בין ליפשיץ לאמן ישראלי אחר. לעומת זאת הוא רואה קשר בינו לבין הצייר הבריטי פרנסיס בייקון. הערבוב בין יראת כבוד השמורה למכתיבי הקאנון לבין הפיכתם במשך השנים לדמויות דון-קישוטיות אנכרוניסטיות אכן יכול להתאים לזה ולזה.

אנשים מיותרים

לדברי טרטקובר, "כמויות בלתי נתפשות של הדפסים, ציורים, תחריטים ופסלים יצר במשך 50 שנה, שבהן קם בכל בוקר והלך לעבודה. אפילו בזמן מחלתו היה פעיל". מרחק הליכה קצר הפריד בין ביתו בנוה צדק בתל אביב לבניין ברחוב אילת פינת אברבנאל שבו שכן

הסטודיו שלו, שאותו חלק עם בן הזקונים שלו, נדב, בן 24. ליפשיץ היה נשוי שלוש פעמים ונולדו לו שבעה ילדים.

במשך השנים הציג שורת תערוכות, שהחלה בגלריה עקד בתל אביב ב-1961 ונמשכה כמעט שלושה עשורים בתערוכות יחיד רבות, בהן בגלריות בינט וגורדון ובביתן הלנה רובינשטיין במוזיאון תל אביב, בביאנלה בסן פאולו ובגלריית וייטצ'אפל בלונדון. כל אלה ביססו את מעמדו כאמן ישראלי בולט.

"אין עוד אמן ישראלי שהיה כה מרכזי במשך זמן כה רב בקרב אמנים, מבקרים וקהל רחב", אומר יאיר גרבוז, לשעבר ראש בית הספר לאמנות המדרשה בבית ברל, על עמיתו. "אך מאז הצלחתו בשנות ה-60 וה-70 קרו דברים, אם בכוונתו ואם לא, שהדירו אותו משדה האמנות בארץ. היה זמן שוויתר על ההכרה שלה זכה וזילזל בה או נמנע ממנה, ומאוחר יותר, כשרצה לחזור לאותו המיקום המרכזי, יכול להיות שלא בדיוק הצליח".

בשנת 1985 זכה ליפשיץ בפרס דיזנגוף לאמנות, ותערוכה רחבת היקף של עבודות גרפיות שלו, "תחרוטים וליתוגרפיות 1963-1985", הוצגה בגלריה גורדון ולוותה בספר מקיף בעריכתו של ישעיהו יריב, בעליה של הגלריה. "ברוב חיפושי אחר נוסחאות, אני מוצא את עצמי מחפש גם לאורי ליפשיץ איזו מגירה, מישהו מקביל, כאמן, כאדם. אני לא מוצא. אני לא מבין מאין הוא יוצא, לא רואה לאן הוא הולך", כתב יריב בספר התערוכה. "מי שמכיר את אורי ליפשיץ יודע שלאיש הזה אין כל מושג, או עניין, בדבר הנקרא 'תדמית', שלו בעיני העולם, או שלו בעיני עצמו. לבסוף אתה מבין, שאורי מדבר כמו שהוא מצייר. בלתי צפוי. אותה מקוריות, אותה עוצמה, אותם קווים בסרגל ואותן מחיקות. אותו הומור שהוא גם רצינות, ואותה רצינות, שהיא בעצם הומור. אותה מעורבות ואותו ניכור. מפחד מהמוות אבל לא מפחד מהחיים".

יריב חדל לעבוד עם ליפשיץ באותה השנה. כיום הוא מסרב להוסיף על דבריו מן העבר. נעמי גבעון, מבעלי גלריה גבעון (שעמה עבד ליפשיץ בשנות ה-70), סבורה כי עניין התמוססות הקריירה שלו טמון

באופיו ובאופי של שדה האמנות המקומי. "ככה זה במקום קטן, כשמישהו לא מוצא חן בעיני מישהו אחר", היא מסבירה. "לא הפרידו בין ההתבטאויות שלו לבין עבודתו כאמן, דבר שעשה לו עוול. ליפשיץ היה וירטואוז, ואי אפשר לקחת לו את זה. הוא היה מהפכן, עבד בציור על רקע שחור - ההיפך מ'אופקים חדשים' שעבדו על לבן. בשבילו לבן היה צבע לציור, כלי".

עם ההתבטאויות שלו, ראוי להזכיר, נמנו למשל המלצות להניח ל"אנשים מיותרים" - זקנים, חלשים, נכים, מובטלים - לגווע ברעב; אמירות מיזוגניות, הומופוביות וגזעניות; ודעות כמו "אם במשך האינתיפאדה נהרגו במשך שמונה שנים 3,000 ערבים, אז אם היו הורגים 500 מיד בהתחלה - היא לא היתה ממשיכה".

ביקורות רבות פסלו את עבודותיו של ליפשיץ ב-15 השנים האחרונות. באופן חריג, הוא הפסיק להציג בגלריות מבוססות או מוזיאונים, התרחק מהמרכז אך נמנע מלהשתייך לשוליים. "מנייריזם" או "גימיק", אלו היו הכינויים העיקריים לתערוכותיו המעטות בתקופה הזאת. "קוראים לזה יד קלה, עם ביטוי, ויכול להיות שזה התפרש כמנייריזם. אבל בכל זאת, אם מסתכלים על סדרת הסכיזופרנים למשל, זו לא מניירה, זה אמיתי", אומרת גבעון.

עד שנותיו האחרונות המשיך ליפשיץ למרוז בתגיות. בתערוכה שאצר בנו קלב במוזיאון תל אביב ב-2009, "קבוצת עשר פלוס: מיתוס ומציאות", לא רצה להשתתף. "אורי אמר שיש לו התנגדות להיסטוריה, ובפרט לזו הישראלית. בשיחה שלפני התערוכה ביקש ממני לפטור אותו מהשתתפותו בתערוכה. כיבדתי את בקשתו ולא הצגתי את עבודתו, אך הוא הגיע לפתיחה להפתעתי", מזכר קלב אתמול.

על אף סיפורים דומים מעברו של ליפשיץ, הכרוכים בוויכוחים על כבוד או מיתוג, הוא בכל זאת נמנה עם בכירי האמנים בישראל, בעייתיים ככל שיהיו אישיותו, התפתחותו כאמן והישגיו. שמו, עבודתו העיקשת וגסות רוחו יצטרפו למכלול הזיכרון שיותיר.

"בהשוואה לעבודות הגדולים אראה עצמי תמיד כקטן וחסר", אמר ליפשיץ באותה שיחת עבר עם אדם ברוך. "אעסוק ברישום משום הפחד מפני הצורך להשלים יצירת מופת בשמן. וכל ירושתי החומרית - צואתי. ואם אוריש, הרי זה משום נדיבותם של אלה שקנו את שגיאותי, ואם רבות הן הרי שגיאות הן. ועבודותי הטובות יישארו במרתפים, והלוא הן אלה שנעשו מתוך ספקות אין קץ".

לחצו לקבלת עדכונים בנושא:

+ אמנות

הצג עוד

מערכת | הנהלה | מדיניות פרטיות | תנאי שימוש | צרו קשר | רכשו מינוי | ביטול מינוי דיגיטלי | שאלות ותשובות | פרסמו אצלנו

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר האיכותי בישראל
© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ